

V MAKEDONIJI SO PROSLAVILI pomembno obletnico

V vasi Bogomila na planinskih obronkih Babune so 24. septembra letos praznovali petindvajsetletnico okrepitev partizanskega odreda »Dimitar Vlahov«. Nad deset tisoč prebivalcev Azota, Titovega Velesa in Prilepa se je zbralo na tej proslavi

Krsta Crvenkovski, ki je pozdravil zbrane, je v svojem nagovoru naglasil, da je ta odred odigral v narodnoosvobodilni borbi makedonskega ljudstva pomembno vlogo.

»Makedonsko ljudstvo, ki ga je vodila komunistična partija Makedonije,« je rekel Krsta Crvenkovski, »je že leta 1941 razčistilo s svojimi pogledi in je junaško začelo z oboroženo borbo, da bi uveljavilo svoje stoletne ideale in stremjenja prejšnjih generacij, ki so se borile za osvoboditev in socialno pravico.«

V nadaljevanju svojega govora je naglasil: »V letu 1942 se je narodnoosvobodilno gibanje v Makedoniji tako zelo razvilo, da so bili tudi že po vsej Makedoniji partizanski odredi. Sicer ne moremo govoriti, da so bile v tem času že dosežene kakšne pomembne zmage na vojaškem področju, toda tiste, ki so jih partizani dosegli v borbah proti fašističnim okupatorjem in njihovim pomagačem, so bile v takratnem obdobju zelo pomembne za ustanavljanje partizanskih odredov Makedonije. Naše ljudstvo ni dovolilo okupatorju, da bi krojilo usodo Makedonije. Ustanavljanje partizanskih odredov in močan odpor proti okupatorjem v letu 1942 je bil znak, da se sovražniku vojaški načrt ni posrečil, da njegova propaganda ni uspela.

novitve Komunistične partije Makedonije in 65 let od Ilinden-ske vstaje.

Zadržal se je tudi ob vplivu gospodarske reforme na gospodarstvo in celoten družbenopolitičen razvoj v Makedoniji in naglasil tudi potrebo po urejanju perečih zadev borcev NOV.

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERŠIČ
ODGOVORNI UREDNIK
CR TOMIR SINKOVEC

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Leto V
ŠT. 40
10. X. 1967

**Besede
in dejanja**

● Realni dohodki večji

v prvem letošnjem polletju so se dohodki v Beogradu zvišali za 20,3 odstotka, a življenjski stroški za 8,7 odstotka. Po podatkih zavoda za družbeno planiranje in službe družbenega knjigovodstva niso Beograščani živeli niti preveč luksuzno niti preveč siromašno. V šestih mesecih so v svoja stanovanja prinesli 14 tisoč televizorjev in kupili 5500 avtomobilov.

Politika — 1. X. 1967

● V tem je bila njena moč

Na vprašanje, kako je mogla maloštevilna KPJ, ki je imela samo 12.000 članov, biti kos vsem težavam in doseči tako velike uspehe v ilegalnem delu in v narodnoosvobodilnem revolucionarnem boju, lahko odgovorimo preprosto: partijo je prevečala enotnost akcije. V njej je vladala za-

Tovariš Tito o problemih borcev NOV

Ko je predsednik SFRJ Josip Broz Tito minul teden potoval po Liki, Kordunu in Baniji, se je v Donjem Lapcu sestal tudi s predstavniki borcev NOV 13 občin karlovškega območja. Potem ko so ga seznanili z razmerami, v katerih živijo borci NOV, in z delom, ki ga opravljajo v okviru svoje in drugih družbeno-političnih organizacij, je predsednik Tito dejal:

Tovariši in tovarišice, ne bom govoril o nadrobnostih, ker mi niso znane, rad pa bi povedal nekaj o nekaterih splošnih problemih borcev, problemih, ki še niso v celoti rešeni. O tem bom govoril ne kot predsednik republike, temveč kot eden izmed vas, kot borec, tisti, ki vas je v boju vodil. Seveda vas je vodila partija, vendar sem bil jaz njen voditelj in imam zato ve-

uporabi sredstev bolj pazili na to, kaj je najvažnejše, bi bilo tudi več gmočnih možnosti za doslednejše izpolnjevanje obveznosti nasproti borcev.

TISTI, KI SO RES POTREBNI, NAJ BI DOBIVALI VEČ

Res so tudi borci, ki včasih godrnjajo in zahtevajo več, kot je mogoče dati; to nam tu in tam povzroča tudi politične

na, dobivali veliko več. Mislim na tiste, ki jim je ta dohodek neogibno potreben za življenje, zlasti pa mislim na matere in očete, ki so v vojni izgubili sinove in hčere. Tisti, celo če imajo zemljo, niso več zmogni, da jo obdelujejo, vendar pa zaradi te zemlje ne dobivajo pomoči, kolikor je potrebujejo. Usoda teh starih ljudi postaja kdaj pa kdaj politični problem, ker ljudje po pravici govorijo o tem, da družba malo skrbi za tiste, ki so izgubili otroke v boju in ki so zdaj stari in onemogli.

Te napake moramo vsekakor popraviti. Seveda zdaj ne moremo dajati potrebne pomoči vsem družinam, iz katerih je kdo padel v vojno in ki so ostale brez hranilcev ter je njihovo premoženjsko stanje dobro. Treba je torej razločevati, ne pa obravnavati vseh primerov enako, kakor smo to delali na podlagi dosedanjih predpisov.

Lahko vam obljubim, tovariši, da ne bom miroval in da bom vplival na vse tiste, ki so poklicani sodelovati pri reševanju gmočnih problemov borcev, problemov, ki še niso zadovoljivo urejeni. Menim, da mora pri tem bolj sodelovati tudi skupščina. Strinjam se z mnenjem, ki je bilo povedano tukaj, da bi pri reševanju vaših problemov morala sodelovati tudi širša družbena skupnost. Pri tem ne mislimo samo na republiko, ki je že veliko storila, temveč tudi na federacijo. Mislim, da je tudi pri razporejanju sredstev iz sklada za kreditiranje gospodarsko nezadostno razvilih republik in krajev treba upoštevati probleme, o katerih danes govorimo. Tisti deli države, ki so v vojni najbolj trpeli in katerih prebivalstvo je največ prispevalo, imajo namreč pravico pričakovati tudi pomoč širše skupnosti.

O NALOGAH ZZZ

Zdi pa se mi, da bi tudi Zveza borcev lahko več storila za reševanje teh problemov. Imam vtis, da Zveza združenj borcev tu in tam posplošeno obravnava ta vprašanja, ne analizira pa jih konkretno in ne ločeva se jih diferencirano. Še več, Zveza združenj borcev, ki je velika in pomembna organizacija, bi morala imeti na voljo sredstva, s

katerih bi mogla reševati resnejše, prednostne primere. Kolikor mi je znano, se prav zdaj govori o ustanovitvi takšnih skladov.

Med tem potovanjem bomo še govorili o gospodarskem razvoju Like. Zdaj je govor le o vprašanjih borcev in o tem, kako pomagati ostarelim ljudem, ki ne morejo čakati, da bi zgradili ceste, elektrificirali vsako hšo in da bi se gospodarsko okrepili. Ti ljudje potrebujejo zdaj pomoč, da bi živeli in nanje skupnost ne sme pozabiti.

NA KRITIKASTRSTVO SE MORAMO ODZVATI

Od vas, tovariši, sem slišal, da borci aktivno sodelujejo v družbenopolitičnem življenju. To me veseli. So pa tudi borci, in to v glavnem tisti, ki imajo

vestna disciplina. Obstajala je osebna odgovornost vsakega člana partije. S tem da je odstranila iz svojih vrst razne omahljive, grupse, frakcijske, malomeščanske elemente itd., je postala partija monolitna revolucionarna in v tem je bila njena moč.

Predsednik Tito na slavnostni seji CK ZKH

● Ali so to brezposelni?

Pravnike, ekonomiste in druge strokovno usposobljene uslužbence so ondan iskali v republiknem sekretariatu za gospodarstvo. Ponudba teh delovnih mest je bila ugodna; na sekretariatu niso zahtevali že vnaprej skorajda nemogočih pogojev; zaposlili bi tudi mlade ljudi, ki so pravkar končali šolo.

Prisli so mladi ljudje, vprašali, koliko osebnih dohodkov bodo

Delegacija ZZZ NOV odpotovala v Haag

Iz Beograda je te dni odpotovala v Haag delegacija Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije pod vodstvom predsednika zveznega odbora Djura Pacarja. Delegacija ZZZ NOV bo od 7. do 13. oktobra sodelovala pri delu dvanaajste generalne skupščine svetovne federacije nekdanjih borcev. Na zasedanju bodo obravnavali številne resolucije združenj — članic svetovne federacije, med njimi tudi predloge resolucij, ki jih je ZZZ NOV predložila o miroljubni rešitvi krize na Srednjem vzhodu, pravici vietnamskega ljudstva do svobode in neodvisnosti in o splošnoevropskem sodelovanju borcev.

visoke pokojnine in so gmočno dobro preskrbljeni, ki imajo kritikastrski odnos do politike države in vlade. Na takšno kritikastrstvo se moramo odzvati. Če pa od vas, na terenu, od vas, ki se vsak dan ubadate s problemi in jih rešujete, slišimo posamezne kritike, je to druga stvar. To nam pomaga, da popolneje spoznamo položaj in odstranimo pomanjkljivosti. V ta namen bi morali borci na svojih zborovanjih, kongresih in plenarnih nekih oostreje in odločneje opozarjati na slabosti, vendar ne posplošeno, temveč konkretno.

Tovariši, veliko borcev je dandanašnji še v armadi, veliko pa jih je upokojenih zaradi naravnih potrebe, da se armada nenehno pomlajuje. Prizadevali smo si, da življenjski standard oficirjev, ki gredo v pokoj, ne bi bil prizadet, in v tem smo bili precej uspešni. Vendar so oficirji, ki so se demobilizirali takoj po vojni in za katere skupnost ni storila tega, kar bi bila morala. Res je, da so nekateri izmed njih kolonizirani, da so dobili hiše in zemljo; so pa tudi takšni, zlasti v teh krajih, ki so se vrnili v svoje vase in v njih ostali. Položaj teh borcev je tudi danes težaven in njim bi bilo treba najprej pomagati, da bi tudi oni živeli življenje, vredno človeka.

Nazadnje je tovariš Tito poudaril, da je uspešnejše reševanje vprašanj, o katerih so razpravljali, odvisno predvsem od gospodarskega razvoja teh krajev.

imeli. Zvedeli so približno število okoli 400.000 S-din na mesec — in odšli so ti mladi ljudje. Kdo bi vedel kam?

Morda jih v kakšnem našem uradu vodijo med nezaposlenimi? Morda, kdo bi vedel!

Vprašanje pa je, ali lahko smatramo za nezaposlenega tistega človeka, ki odkloni ob svoji prvi zaposlitvi začetno plačo sto tisočakov!

Mladina — 2. X. 1967

● Spodbudni uspehi

v prvi polovici letošnjega leta se je proizvodnja v Sloveniji povečala za 3,6%, v prvih osmih mesecih pa za 2,8% v primerjavi z istim obdobjem lanskega leta. Izvor je v prvem polletju porasel za 11,1% oziroma skoraj za trikrat več, kot se je povečala proizvodnja. Izredno povečanje izvora so zabeležile predvsem tiste panoge, ki so tudi drugače najbolj napredovale. Hranilne vloge so danes za več kot dvakrat večje, kot so bile v času, ko smo začeli izvajati gospodarske reforme, potrošniški krediti pa so se v istem obdobju zmanjšali za eno četrtno.

Delavska enotnost — 30. IX. 1967

● Številke kažejo

Številke kažejo, da je letos proizvodnja porasla za manj kot 1 odstotek, produktivnost je večja za 1 do 2 odstotka, hkrati pa so osebni dohodki porasli za 18 odstotkov. Tako se je po treh letih znova zgodilo, da se je v narodnem dohodku delež proračunskih sredstev (pri tem so mišljeni proračuni politično-teritorialnih skupnosti na vseh ravneh, od občine do federacije) znova povečal na okoli 21 odstotkov. Leta 1964 je na proračune odpadlo 26 odstotkov, lani pa 19 odstotkov narodnega dohodka.

Delo — 4. X. 1967

11. OKTOBRA PRAZNUJE SOCIALISTIČNA REPUBLIKA MAKEDONIJA DAN VSTAJE. NA SLIKI: IZ BOJEV ZA OSVOBODITEV VELESA

Partizansko gibanje je v Makedoniji postajalo vse bolj množično in se je tako širilo, da je v letu 1943 preraslo v vseljudoško vstajo.

Ko je govoril o NOB Makedonije, je Krsta Crvenkovski naglasil, da je bila le-ta od vsega začetka povezana z borbo drugih narodov Jugoslavije. — »Mi komunisti iz Makedonije,« je nadaljeval, »smo kot sestavni del KPJ s tovarišim Titom na čelu v prvih letih revolucije prepričali naše ljudstvo, da je KPJ edina partija, ki priznava makedonsko ljudstvo, makedonski narod, ki je začela, z vstajo za ustvaritev nove Jugoslavije na ruševinah okupiranih dežel, za popolno enakopravnost vseh narodov, velikih in malih, bogatih in manj razvitih. Danes, četrsto stoletja po ustanovitvi odredov in po začetku tega gibanja, se lahko zares prepričamo, da je Makedonija v tem času šla po poti civiliziranega naroda in dosegla velike uspehe na vseh področjih družbenega življenja.«

V nadaljevanju svojega govora je še naglasil, da so v Makedoniji bili v vsem tem času pristaši in brezkompromisni borci proti vsem stremljenjem za spodkopavanje enakopravnosti. Dejal je še: »Mi smo bili vedno proti ozkemu nacionalizmu. Čeprav nacionalizem in šovinizem nerazvitega naroda ne more ogroziti nikogar v Jugoslaviji, pa bi lahko oviral naš lastni razvoj in pomenil določeno nevarnost za našo skupnost.«

Povedal je še, da bo prihodnje leto minilo 25 let od usta-

liko dolžnost in odgovornost, da družba izpolni obveznosti do tistih, ki so dali vse, kar so mogli.

Številni problemi borcev so že rešeni, in to bolje kot kjerkoli drugje, vendar to še ni dovolj. Če upoštevamo naravo našega boja, v katerega vas ni nihče silil, temveč ste šli v boj kot prostovoljci, so obveznosti naše družbe nasproti vam še večje.

Tako na tem sestanku kot pri prejšnjih srečanjih ste izpričali zavest, da naša skupnost ni imela dovolj sredstev, da bi bila boljše izpolnila svojo dolžnost nasproti vam. Nekateri pravijo, da sredstev tudi zdaj ni, ko izvajamo gospodarsko reformo. Vendar po mojem mnenju to ni argument, ki se ga s kritiko ne bi dalo spodbiti. Ko bi bili pri

probleme. Vendar je takšnih zelo malo. Tisti pa, katerim je skupnost najmanj povrnila, navadno manj govorijo in potrpežljivo čakajo. Mislim, da je na počil čas, ko se mora to čakanje končati in ko mora družba hitreje reševati preostale probleme, pri čemer bi bilo zlasti treba urediti najnujnejše primere. Za takšne primere je denar mogoče najti tudi v sedanjih fazi gospodarske reforme.

Preprosto, sram me je, kadar pomislim, da znašajo družinske invalidnine borih 1200 starih dinarjev. Jasno je, da je to simbolična vsota, s katero ni mogoče storiti ničesar. Zato se strinjam s tovarišico, ki je tukaj predlagala, da bi to invalidnino odpravili, vendar tako, da bi tisti, ki jim je zares potreb-

Občanova beležnica

Velikokrat smo že pisali o vseh ob cesti Dolenjske Toplice—Podturn—Poljane in dalje, o njihovih ljudeh, ki so bili z vsem srcem za partizane, ki so varovali skrivnostni Roga in niti v medsebojnih pogovorih niso izrekli besede »bolnica...«. O vseh, ki zdaj težijo nekako ob strani, v zatišju, povezuje pa jih prašna in ozka cesta, že zdavnaj ne več primerna za številne avtomobile. Dobro vemo, da imajo tudi drugi kraji velike potrebe, da je po Slovenskem še mnogo cest, ki so slabe, slabše in celo obupne, dobro vemo, da bomo spet slišali odgovor: Ni denarja, reforma itd. Toda počasi bo vseeno treba najti nekakšno rešitev in spraviti skupaj potrebne milijone. Zakaj? Letos so praznovali Dolenjske Toplice dvestoletnico, v Črmošnjicah se razvija smučarski šport, na Rogu so baze in bolnišnice, ki jih obiskujejo mnogi tuji in domačini, prek Poljan in Podturna drži najkrajša cestna zveza iz Žužemberka v Belo krajino, ki že ima

sodobno cesto do Črmošnjic. Torej bi bila asfaltirana cesta skozi Poljane pomembna za turizem, pa tudi za gospodarstvo, saj bi bil prevoz lesa po asfaltirani cesti veliko hitrejši, lažji in cenejši.

Ali ne bi bilo prav, če bi na primer Gozdno gospodarstvo, občina, vaščani (ki so pripravljene prispevati svoj delež, posebno Poljanci) stopili skupaj in se lotili dela, od katerega bi imela korist vsa skupnost, ne samo vaščani,

ki se jim ne bi več kadilo v hiše? Prepričan sem, da bi marsikdo prostovoljno delal, saj je družbeno zavest v teh nekdanjih partizanskih vasih še vedno zelo visoka.

Kaj mislite, vaščani in zastopniki podjedij ter občinski odborniki, ali bi se dalo kaj narediti?

Poljanska dolina zasluži boljšo cesto

in potegniti črni trak asfalta iz Dolenjskih Toplic, morda tudi s Goteske, mimo Podturna in Občice, v nekaj letih pa dalje do Sečmice in Črmošnjic?

Slišali smo, da je neki turist, ko so ga vprašali, kako mu je všeč Poljanska dolina, odgovoril: »Lepa je, toda kaj pomaga, ko jo komaj vidiš skozi oblake cestnega prahu!«

Ta odgovor veliko pove, ali ne? MP

Predsednik Tito je obiskal Hrvatsko. — Predsednik republike Josip Broz-Tito se je več dni mudil na obisku v Liki, Korunju in Baniji. Prebivalstvo vsakega mesta, ki ga je obiskal, ga je zelo priščno sprejelo. Tovariš Tito se je povsod še posebej zanimal za življenje borcev in delo njihovih organizacij. Na svoji poti je predsednik Tito večkrat poudaril možnosti za naš splošni družbeni napredek.

Indira Gandhi bo obiskala Jugoslavijo. — Na povabilo predsednika republike Josipa Broza-Tita in predsednika zveznega izvršnega sveta Mike Špiljaka bo uradno obiskala Jugoslavijo predsednica indijske vlade Indira Gandhi. Po obisku v Jugoslaviji, ki bo trajal od 11. do 13. oktobra, bo indijska ministrska predsednica odpotovala na tridnevni uradni obisk v Bolgarijo.

Poljska vojaška delegacija v Sloveniji. — Na poti po Jugoslaviji so obrambni minister LR Poljske maršal Marian Spychalski in drugi člani poljske armade obiskali tudi več krajev v Sloveniji in se zanimali za njihov gospodarski razvoj. V kranjski Iskri se je poljski obrambni minister pogovarjal s predstavniki delovnega kolektiva o organizaciji in izvozu, v Bohinjski Beli pa prisostvoval vaji planinske enote.

Nikežić je govoril v OZN. — V splošni razpravi v generalni skupščini OZN je sodeloval tudi jugoslovanski državni sekretar za zunanje zadeve Marko Nikežić. Dejal je, da izredno zasedanje generalne skupščine žal ni doseglo ciljev, zaradi katerih je bilo sklicano, ter da se je prvič zgodilo, da skupščina, ko je razpravljala o oboroženem spopadu, ni sprejela sklepa o umiku čet z nasilno zavzetih ozemelj.

Stoletnica Dramatičnega društva Ljubljana. — Z več slovesnostmi smo proslavili stoletnico ustanovitve Levstikovega Dramatičnega društva, ki označuje tudi stoletnico slovenskega gledališča. Predsednik republike Josip Broz-Tito je odlikoval Dramo in Opero SNG z redom zasluge za narod z zlato zvezdo — za zasluge pri razvoju gledališke umetnosti in kulturni razvoj naših narodov.

Italijanski tisk o manevrih NATO. — O vojaških manevrih pakta NATO v okolici kraja Pordenone v bližini jugoslovansko-italijanske meje piše vladi naklonjeni »Messaggero«, da je namen sedanjih manevrov preveriti učinkovitost obrambnega sistema na kočljivi točki. Desničarski »Tempo« pa piše, da si poveljniki v teh manevrih zamišljajo sovražnike, ki prodirajo iz avstrijske in jugoslovanske smeri.

V žarišču dogodkov

Atentat južnotiroolskih teroristov. — Neznane je v vlaku, ki vozi na progi München—Benetke, odložil kovček in izginil. Ko sta ga pripadnika italijanske železniške policije odprla, ju je pekleni stroj v kovčku ubil. Krvavi zločin spravljajo v zvezo z opozicijom južnotiroolske teroristične organizacije, naj se ljudje ne vozijo z javnimi prevoznimi sredstvi.

Francoški kmetje so demonstrirali. — V demonstracijah, v katerih so kmetje dali duška svojemu nezadovoljstvu z vladno gospodarsko politiko, je bilo ranjenih kakih 300 ljudi. Hudi spopadi med nezadovoljnimi kmetovalci in varnostnimi organi so bili tudi v zahodnih krajih Francije, kjer je bilo ranjenih okrog 200 kmetov in policistov. Kmetje so prirejali zborovanja, na katerih so obsojali vladno kmetijsko politiko.

Husein v Moskvi. — Jordanski kralj Husein je bil štiri dni na obisku v Moskvi, kjer se je srečal z vsemi najvišjimi voditelji Sovjetske zveze. Za njegov obisk je značilna pozornost, ki jo je posvetil sovjetskemu orožju, kar daje slutiti, da se bo le-to na bregovih reke Jordan kmalu pojavilo. Jordanski obisk v Moskvi tudi dokazuje, da se je SZ odločila za prožnejši pristop k arabskemu svetu.

Izvoz nerazvitih upada. — Mednarodna trgovinska izmenjava letos narašča počasneje kot lani. Ta znamenja se kažejo predvsem na industrijskem področju, to pa pretežno zadeva države v razvoju. Države v razvoju so prvič po letu 1950 v zadnjih dveh letih dosegle tako majhno povečanje družbenega proizvoda. Tudi kmetijski proizvod držav v razvoju so sedaj manj iskani. Te podatke je v letnem poročilu objavila GATT.

General Thieu — šef države. — Saigonska ustavodajna skupščina je razglasila rezultate predsedniških volitev, ki so bile v Južnem Vietnamu 3. septembra letos, za veljavne. Pri tem pa je odlicala generala Thieuja za šefa države, generala Kyja pa za podpredsednika. Policija, ki se boji nezadovoljstva v deželi, je obkrožila skupščino in postavila barikade. Budistični menihi so že demonstrirali.

Osvobodilna fronta mora biti na pogajanjih. — Predstavnik južnovietnamske osvobodilne fronte v Hanoi je dejal, da se bodo ZDA, če bodo prenehale bombardirati Severni Vietnam, lahko pogajale s Hanoiem, da pa to ne bo vplivalo na Vojno na jugu: o koncu vojne se bodo morali Američani pogajati z osvobodilno fronto. — Levo krilo vladajoče britanske laburistične stranke je zahtevalo, naj Britanija neha podpirati ZDA v vojni v Vietnamu.

NDR ne bo popustila. — Walter Ulbricht je zavrnil zamisel zahodnonemškega kanclerja Kiesingerja, po kateri naj bi obe nemški državi sodelovali med seboj. Ulbricht je dejal, da je v sedanjih fazah edina realna pot do ureditve nemškega vprašanja v normalizaciji odnosov med obema državama, na podlagi predlogov, ki jih je nedavno predsednik vlade NDR Stoph ponudil Kiesingerju.

Umrl je R. C. Attlee. — V Westminsteru je v 84. letu starosti umrl bivši britanski premier lord Clement Richard Attlee. Ko je laburistični premier v povojnih letih vodil Veliko Britanijo, je mnogo prispeval za rešitev socialnih vprašanj dežele. Za njegovega vladanja so postale neodvisne Indija, Burma, Pakistan in Cejlon. Pripisujejo mu tudi zasluge, da se korejska vojna ni razširila na Kitajsko.

Normalizacija stikov med Londonom in Kairo? — ZAR in Velika Britanija sta pripravljene obnoviti diplomatske stike. V zadnjih 15 letih sta državi odnose trilateralno pretrgali, zadnjikrat jih je pretrgala ZAR zaradi britanske politike do Rodezije. V Kairu se že muči britanski laburistični poslanec Foot, ki upa, da se bo lahko s predsednikom Naserjem pogovoril o odnosih med državama. Prišel bo tudi bivši ambasador Beeley.

Morilci vendarle živijo ...

Vsem svojim žrtvam v koncentracijskih taboriščih v posmeh je vojni zločinec Rajakowitsch v neki dunajski kavarni priredil tiskovno konferenco.

Rajakowitschu so na Dunaju že sodili za njegove zločine in je kazen dveh let in pol zapora za smrt 82 nizozemskih Židov, ki jih je konec leta 1942 poslal v taborišče Oswiecim, le delno odsedel. Toda Rajakowitsch je kriv za smrt sto tisočev; bil je bližnji Eichmanov sodelavec ter svetovalec za »rešitev židovskega vprašanja«. Ubil je tudi židovsko dekletce Ano Frank, ki je s svojim dnevnikom postala simbol trpljenja Židov med drugo svetovno vojno. Številne zločine je zagrešil tudi v Avstriji, na Češkoslovaškem in na Poljskem ...

Dokumente o hudodelstvih Ericha Rajakowitscha hrani

haški institut za vojno dokumentacijo. Nizozemsko zunanje ministrstvo je že večkrat opozorilo avstrijske oblasti na dokaze o njegovi zločinski dejavnosti. Inž. Simon Wiesenthal ga omenja v svoji knjigi »Morilci vendarle živijo«, katero pa so na Rajakowitschevo zahtevo zaplenili v ZR Nemčiji, Avstriji, Španiji in Italiji.

Ko se je Rajakowitsch pod imenom Erich Raja s svojo družino mudil na počitnicah v Piranu, je nizozemsko veleposlaništvo zaprosilo naše organe, naj mu preprečijo odhod iz države ter ga izročijo nizozemskim oblastem. Organi za notranje zadeve so mu odvzeli potni list in mu prepovedali zapustiti mesto. Zločinec pa je menda z italijansko osebo izkaznico — pobegnil v Avstrijo. Prenočil je v Beljaku, potem pa se je od-

peljal na svoje stanovanje v Gradec.

Ko se je Rajakowitsch pojavil na tiskovni konferenci v dunajski kavarni, je k njemu pristopil dr. Leon Zelmann, nekdanji ujetnik v taboriščih Auschwitz, Mauthausen in drugih:

»Dovolite, da sedem poleg vas, gospod obersturmbanführer. Čudim se, da imate lahko tiskovno konferenco v Avstriji. Nekdaj bi moral v taborišču stati pred vami v pozoru. Pljunil bi vam v obraz, pa ne smem.«

Rajakowitsch je po konferenci komaj, s pomočjo policije, ušel razjarjeni množici.

Sirom po svetu živi še mnogo Rajakowitschov, katerih se človeštvo sramuje, da jih je rodilo. Mnogo pa jih je že prejele zaslužen kazni. Bržkone bo nizozemski institut za vojno dokumentacijo kmalu objavil dovolj gradiva, ki bo dokončno razkrilo zločinsko dejavnost Ericha Rajakowitscha.

Kakor vsej napredni svetovni in jugoslovanski javnosti se ob Rajakowitschevem primeru tudi nam poraja mučno vprašanje: kako je mogel ta vojni zločinec pobegniti iz Jugoslavije? Zakaj organi javne varnosti doslej še niso odgovorili na to vprašanje?

Prisrčno srečanje v »Franji«

Lepa, sončna nedelja 1. oktobra je privabila v partizansko bolnišnico »Franjo« v soteski Pasice pri Cerknem več sto ljudi. Tega dne so se namreč zbrali tamkaj nekdanji bolniki in ranjenci, ki so se v njej zdravili, nadalje pa še strožno osebe, zdravniki, zaščita in vsi drugi, ki so imeli delo v njej. Prostor med barakami je bil poln, ljudje so zasedli celo napuščene barake. O vzdrževanju bolnišnice, za katero skrbi idrijski muzej, je spregovoril njegov upravnik Srečko Logar. Toplo pozdravljena od navzočih je bila tudi zdravnica Franja Bojč-Bidovec, po kateri je bolnišnica dobila ime. Podarili so ji lep šopek nageljneev. Zbor so izkristili tudi za izpopolnjevanje

S SREČANJA NEKDANJEGA OSEBJA IN RANJENCEV PARTIZANSKE BOLNIŠNICE »FRANJA« 1. OKTOBRA LETOS. PROSTOR JE BIL PRETESEN ZA VSE UDELEŽENCE...

Lepa slovesnost v Pridvoru pri Kopru

Vsako leto se zberejo borci NOV in prebivalci Pridvora ter okoliških zaselkov v teh oktobrskih dneh v tihi žalosti okrog nagrobnih kamnov na domačem pokopališču, na katerih so vklesana imena 58 padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja, da počastijo njihov spomin.

Ob tej svečanosti se spominjajo obenem velikih žrtev in hudega trpljenja istrskega človeka ob strahotnem pohodu nemškega okupatorja pred 24 leti.

Nemške motorizirane horde zloglasne divizije »Herman Göring«, fašistični pajdaši, policijske sile in številne vojaške enote s področja Trsta in drugih mest so v dneh 2. in 3. oktobra 1943. leta prihrumele v Istro.

Partizani in prebivalci, ki so se množično vključili v oboroženo vstajo proti fašizmu, so v tistih težkih preizkušnjah junasko kljubovali številčno močnejšemu sovražniku.

Bilo je veliko primerov osebnih hrabrosti, uspešnih bojev in odločnega odpora partizanskih slovenskih in hrvaških enot, ki so bratsko sodelovale v obrambi komaj osvobojene Istre.

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIK«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priložnost.

Kljub borbenosti naših borcev ni bilo moč zaustaviti prodirajoče reke oklopnih vozil in strelnega ognja. Novi okupator je prodrl skoraj v sleherni vas, oplazil vsak zaselek in domaćijo. Morili so vsevprek, plenili bomo imetje, požigali hiše. Razlegali so se kriki strahotno mučenih ljudi, padali so žene, otroci in starci, ker podivjani niso prizanašali nikomur.

Letošnja spominska svečanost je imela še posebno obelje: krajevna organizacija borcev NOV je razvila svoj prapor.

V nedeljo, 1. oktobra, je ob 16. uri začel svečanost Viljem Turk-Trava, predsednik krajevne organizacije ZZB. Nato je navzočim spregovorila Marija Aljančičeva, tajnica ZZ borcev NOV občine Koper. Med drugim je orisala tudi idejno povezanost našega revolucionarnega boja proti fašizmu in narodno-osvobodilne borbe z veliko oktobrsko revolucijo, katere 50-letnico bodo letos praznovali vsi demokratični in napredni ljudje na svetu.

Nad vse skrbno in občuteno je bil pripravljen program za osebne in zbornice recitacije šolskih otrok iz Pridvora in osemletne šole v Pradach, kakor tudi nastop otroškega pevskega zbora, ki je poslušalce globoko ganil.

Učiteljskemu zboru in nastopajočim gre za trud iskrena zahvala.

Domači borci so v počastitev padlim borcem izstrelili salvo, godba na pihala pa je zaigrala nekaj žalostink in borbenih skladb.

Borčevski prapor je izročil predsedniku krajevne organizacije borcev NOV Jože Kodarin-Bošteran, star 80 let, najstarejši izmed domačih borcev in aktivistov.

Ta prapor je prvi v občini, ki ga je razvila krajevna organizacija, zato bi bilo prav, če bi se druge organizacije posnemale njen zgled. Vid Vremec

NAGRADNA PRODAJA

609 LEPIH NAGRAD

PREHRANA

ora najboljša ta hip!

evidence nekdanjih ranjencev in bolnikov.

Zbor v bolnišnici »Franja« pa je tudi pokazal, kako se da organizirati kaj takega z majhnimi denarnimi sredstvi in brez pogostitev. Ko je bilo srečanje končano, je zaživel travnik pri gostilni, mnogi udeleženci so lep dan izkoristili za bivanje v naravi, nekateri so pekli čevapčice, drugi nabirali cvetje, gobe, kostanj. Časa pa je bilo vsem premalo, toliko so si imeli povedati.

Dr. Maks Pohar 70-jetnik

Te dni je predsednik republiškega odbora Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo dr. Maks Pohar slavil 70. rojstni dan. Ob jubileju so mu čestitali številni prijatelji, predvsem pa soborci iz bojev, katerim gre za sluga, da naša severna meja ne leži niže, kot bi sicer ležala.

Kot sinu zavedne železničarske družine našemu jubilaru ni bilo lahko pretolči se skozi doipotrajno učenje na gimnaziji in univerzi. S trdno voljo, katere mu niti danes ne manjka, je svoje življenjsko delo ustvarjal kot človek, ki je vedno vedel s svojimi dejanji koristiti sočloveku.

Dr. Poharja, vsem znanega privrženca narodnoosvobodilnega gibanja, je okupator takoj preganjal v Srbijo. Tam je nadaljeval rodoljubno delo, ki ga je bil zapolnjen že leta 1918. Za svoje požrtvovalno delo je prejel več odlikovanj.

Na zadnjem kongresu ZZB NOV Jugoslavije je naš jubilar zastopal člane ZZB NOV in borce za severno mejo iz let 1918 in 1919.

Tovariš dr. Pohar, želimo ti še mnogo uspehov med tvojimi Maistrovimi borci!

Proslava petindvajsetletnice pionirske organizacije je za nami. Marsikje so jo lepo praznovali. S proslavami po šolah, izleti, partizanskimi pohodi in mitingi. Mladi rod se je spet enkrat spomnil svojih predhodnikov, tistih nekdanjih mladincev in mladink, ki so zdaj že možje in žene srednjih let, če so ostali živi. Zakaj smrt med vojno ni spravevala, kdo je star in kdo mlad. Žal so premnogi otroci darovali svoje življenje za domovino.

ZA PRAZNIK: DVA DNI BREZ POUKA ...

Ko sem poslušal po raznih krajih Slovenije otroke pripovedovati o proslavljanju petindvajsetletnice pionirske organizacije, pa sem naletel tudi na malčka, ki je nekako razočarano povedal takole:

»Pri nas tudi dva dni nismo imeli pouka. Tovarišica nam je povedala, da slavimo petindvajsetletnico pionirske organizacije, naj gremo domov in jo proslavimo, kakor si želimo.«

Zdi se mi, da si take oblike »praznovanja« niso dovolili samo na tej šoli in v tistem razredu. Bojim se, da so jo izkoristili tudi

po nekaterih drugih šolah. Toda kakšna je korist, če otroci dva dni nimajo pouka in če jim učitelj samo pove, da je to zaradi obletnice pionirske organizacije?!

Šola, kjer se uči ta malček, je izgubila veliko priložnost za vzgojo. Če so bili prosvetni delavci nerazpoloženi za izlet ali proslavo, zakaj vsaj ene ure niso posvetili pripovedovanju o pionirjih, ki so bili ne samo enkratni, ampak dvakratni pionirji, začetniki mladinske organizacije med najmlajšimi in požrtvovalni borci za svobodo!

Prav tako se mi zdi, da bi morale organizacije ZZB bedeti nad tem, da nikjer ne bi tako »praznovali« raznih pomembnih obletnic in drugih praznikov.

MP

Ob tabornem ognju

Z združenimi močmi gre bolje

Maribor je pri nas prvo mesto, kjer se je združilo več občin v eno samo. Tudi ZZB se je združila, nastala je ena sama, velika organizacija. Tako zdaj zajema mariborska ZZB 42 združenj borcev, 13 združenj vojaških vojnih invalidov ter 42 združenj rezervnih oficirjev in podoficirjev. Članov ZB je 2214, članov ZVVI 1201, članov ZROP pa nekaj nad 6000.

Po združitvi je bil izvoljen za predsednika narodni heroj, upokojeni polkovnik in zdaj tudi republiški poslanec Janez Hribar. Mnogi borci se ga spominjajo kot komandanta Gubčeve brigade in namestnika komandanta 15. udarne divizije.

Naš sodelavec mu je zastavil nekaj vprašanj o delu ZZB v mariborski občini in o njegovih izkušnjah v prvih mesecih, ko deluje kot predsednik ZZB in poslanec.

Ko smo kmalu po začetku uradnih ur prišli na sedež občinskega odbora ZZB v domu družbenih organizacij, nas je presenetilo že samo vzdušje. Telefoni so peli, ljudje so prihajali in odhajali, kar kljuje so si po dajali. Prošnje, pritožbe, pojasnila, vabila na razne sestanke... Zdelo se nam je, da smo se znašli v štabu večje enote med kakšno bitko.

Tudi predsednik Janez Hribar, ki nas je sprejel skupaj s sekretarjem, je bil ves čas kljub pogovoru z nami, v delovnem zagonu. Kdove kolikokrat so nas prekinili, odšel je za nekaj minut in se vrnil, da bi nadaljevali pogovor. Opazili smo, da rešuje zadeve naglo in odločno, tako kot je bil vajen med vojno.

»Danes popoldne bomo imeli sejo sekretariata,« je začel. Potem je stekel pogovor o organizaciji.

»Kakšne težave imaš pri delu,« je bilo naše prvo vprašanje.

»Najhuje je to, da so se ljudje začeli za vsako malenkost obračati neposredno na občinski odbor. No, saj vidiš, kakšen promet je pri nas. To pomeni, da vodstva združenj še niso popolnoma zaživela v svoji vlogi.

Drugič, velike težave imamo s kmetovalci. Več kot 170 jih je, ki bi potrebovali vsaj nekaj kredita za popravilo hiš. Posebne težave so na območju bivših občin Tezno in Tabor.

Tretjič: zaposlovanje upokojenih, ki niso še tako stari, da ne bi mogli delati. V tem se precejšnje težave šele začenejo. Po eni strani morajo mladi dobiti službe, po drugi pa morajo tudi starejši nekaj delati.

Četrtič: zdravstveno stanje borcev. Občinska skupščina nam gre zelo na roko, prav tako komunalni zavod za socialno zavarovanje. Zaradi pomanjkanja denarja smo uredili, da zdravljenja potrebne člane pošiljamo v zdravilišča, kjer stanujejo privatno. Tako nas pride en dan skoraj za pol ceneje kot sicer. Ptujška in slovenjebistiška občina sta se takoj priključili naši komisiji. Letos je bilo 300 članov na zdravniškem pregledu, 60 smo jih poslali na zdravljenje in občina je dala denar.

Petič: težave glede stanovanj otrok padlih in umrlih borcev, ki študirajo v Ljubljani. Tam jih neradi sprejemajo v domove. Šestič: Kot vsepovsod tudi pri nas s stanovanjem ne teče vse gladko: 107 upokojenih borcev potrebuje stanovanje, od tega bi jih 50 potrebovalo samo večje stanovanje, ker so jim otroci odrasli. Priblizno 100 jih je v neprimernih stanovanjih, so pa še zaposleni. To število pa še narašča, kar še vedno priznava naziv borca na podlagi prošnji za priznanje posebne delovne dobe med vojno; vloženih prejšnja leta.

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.

»Kako vpliva na delo odbora in sploh vse organizacije to, da vas je mnogo in da je občina razsežna? Ali zdaj organizacija dela bolje kot prej ali ne?«

»Menim, da je združitev zelo spodbudno vplivala na delo ZZB kot celote. Velike organizacije po dosedanjih izkušnjah veliko bolje delajo kot manjše, tudi glede kadrovske zasedbe so boljše možnosti. Zaradi obširnosti organizacije pa smo občinski odbor podobno kot druge razširili s komisijami in sekcijami. Tako imamo komisije za priznavanje posebne delovne dobe, za skrbstvo nad otroki padlih borcev, za letovanje, za kmete borce, za zdravstveno varstvo ter za sklepe, prošnje in pritožbe. Sekcija pa je za interniranje, deportiranje in vojne ujetnike. Stanovanjske zadeve ureja, seveda z našim sodelovanjem, komisija pri občinski skupščini. Moram reči, da kaže

tudi drugače občinska skupščina razumevanje za urejanje zadev članov ZZB.

Naj omenim samo en primer, kako smo uspeli popraviti precejšnjo krivico, ki se je prej godila nekaterim članom. V občini Tezno in Tabor so bile prej najnižje priznavalne neke nad 4000 S-din, v občini Center pa 10.000 S-din. Nova občinska skupščina je na predlog ZZB sprejela odlok o najnižji priznavalnini 10.000 S-din. Tako se je prejšnja, zares simbolična priznavalnina nekaterim članom (4000 S-din) na mah dvignila. Denarja ni bilo, zato je nova občinska skupščina takoj prisločila na pomoč z dodatnimi sredstvi.

»Kakšni so tvoji pogledi na vlogo ZZB pri krepitvi obrambe pripravljenosti prebivalstva?«

»Predvsem smo dolžni prenašati izkušnje ki smo jih pridobili, na mladi rod. Pa ne samo vojaške, tudi politične in moralne. Nadalje moramo ljudi seznaniti s težavami, ki jih prinaša vojna, da bodo nanje pripravljeni. Prav tako si moramo prizadevati, da bo mladina lju-

bila svojo domovino vsaj tako, kot smo jo mi.

Temu pravimo tudi prenašanje tradicij. Naša ZZB organizacija predavanja po šolah — za to so odrejeni posebni predavatelji — ob raznih praznikih, na proslavah, izletih itd.

ZZB ima pomembno vlogo tudi pri krepitvi telesne vzdržljivosti in usposobljenosti ljudi za obrambo. Posebno v okviru

ZROP, pa tudi v sodelovanju s taborniki, strelškimi organizacijami in raznimi športnimi društvi.

»Kako pa pri vas delajo invalidi?«

»V trinajstih organizacijah. Predvsem se ukvarjajo z vprašanji zdravstvene zaštite in športom. Predsednik komisije za invalidski šport je Franci Mrcina, ki dela zelo uspešno. Invalidi so se udeležili letos vseh prireditev, ki so jih planirali, in pri tem dosegli zadovoljive uspehe.

»Kako kaj sodijo člani o našem delu?«

»Iz pogovorov s člani ZZB posnemam, da jih večina meni, da se list zadnje čase izboljšuje. Več bi moral pisati o problematiki borcev in o ukrepih za urejanje njihovih zadev po posameznih krajih in območjih.

»Kako pa kaj delujete kot poslanec?«

»Doslje sem zastavil skupščini dve vprašanji: zakaj se ne odvajajo sredstva, ki pritekajo v stanovanjski sklad za upokojence in invalide, in kako je pri nas z nezaposlenostjo.

MP

KAMEN SPOTIKE ZA ZIDOV GORIŠKEGA SEMENIŠČA

Dne 10. septembra letos so na dvorišču semenišča v Gorici odkrili spominsko ploščo vojakom bataljona »Benito Mussolini«, ki so se tu zdravili od 10. oktobra 1943 do konca vojne. Temu bataljonu je na omenjeni plošči dano dokaj nedolžno ime »I. bersaljerjski bataljon«, hkrati pa je na plošči vklesano, da je bila ta enota od Sv. Lucije na Soči.

Sama prireditev odkritja plošče je potekala dokaj neopazno, saj je bila omejena z zidom semeniščnega vrta. Tudi udeležba — nekaj sto privržencev fašističnega diktatorja, ki so prišli tudi z onstran meja pokrajine Furlanija—Juljska krajina — je dokazala dokaj realno, kako maloštevilni so fašistični ostanki.

Ni vredno razglabljal, čemu fašisti odkrivajo spominske plošče svojim črnim vzornikom. Sama prireditev je potekala tako, da lepega obmejnega sožitja ni motila in ga ne moti ter zategadelj tega dogodka ne bi bilo treba omenjati.

Toda spominski kamen je ostal »v okrilju posvečenih zidov semenišča«. Zakaj prav tu?! Udeležba »župana« mesta Zadra (v emigraciji) kot najuglednejšega predstavnika na prireditvi in pa poudarek, da se je bataljon pri Sv. Luciji ob Soči herojsko bori za domovino, nedvomno merita na spornost državne meje. To sicer ni odraz politike današnjih italijanskih oblasti. Le fašistični in irendentistični izvažni si včasih dovolijo tako početje. Ves povojni razvoj ob tej meji je življenjsko potrdil, da metod ustvarjanja problematičnih mej ob raznih vzporednih ter ob Odri in Nisi na tem terenu ni mogoče uporabljati.

Na kamnu je vklesano: »Santa Lucia d'Isonzo 10 ottobre 1943«

Gorizia 18 maggio 1945« Bataljon »B. Mussolini« je precej kasneje prišel na Most na Soči kot posadka, ki ji je bilo ukazano, da varuje železniško progo na odseku Kanal—Podbrdo. Če pa gre za datum, ko je po bojih na goriški fronti del semenišča na ukaz poveljstva 71. nemške divizije, ki je imela del svojih enot v Gorici, postal začasna vojna bolnišnica, potem je spominski kamen diskriminacija do vseh drugih ranjencev, ki so se istočasno tu zdravili.

Se bolj je problematičen datum 18. maj 1945. Ta bataljon je 30. aprila 1945 v vasi Idriško pri Kobariду končal svoje »poslanstvo« okupatorjevega pomagača. Enote operativnega štaba za Za-

hodno Primorsko so ga tu zajele, razorožile in odpravile v ujetništvo. Za Gorico je bilo v dneih od 1. do 3. maja konec vojne. Za Evropo, torej tudi za Italijo, je uradno določen kot zadnji dan vojne 9. maj. Kaj hoče torej povedati vklesani datum? Neupoštevajoč zgodovinska dejstva vztrajajo fašistični Mussoliniji na kontinuiteti fašističnih vojnih prizadevanj v povojnem obdobju. Ta informacija je prav toliko važna za nas Slovence in Jugoslovane kakor za Italijane. Fašistični idejni sodrugi in tovarši v orožju, neonacisti, danes taisto misel dovolj zgovorno izpričujejo npr. v Poadižju.

Dalč sem od tega, da bi se vrtikal v to, kaj in kako se učijo ter vzgajajo mladi semeniščniki v goriškem semenišču. Čudno pa je, da stoji sedaj v tistem vrtu kamen, ki budi spomin na najbolj črno preteklost fašističnega divjaštva. Kakšnim idealom padlih soborcev so bili zvesti ranjenci, ki so se tu zdravili? Kako je potekala ta »herojska« obramba domovine, ki jo je omenjeni bataljon opravljal pod okriljem nemških okupacijskih enot? Da bodo mladi semeniščniki laže in temeljiteje došli do herojstva in te ideale fašistične enote, jim predočujemo dokument, ki je dokaj prepričljiv.

Franco Turco, doma iz Aleksandrije v Piemontu, je bil pripadnik te enote. Opravljal je dokaj zanimivo in razmeroma lahko delo. Bil je strežnik in spremljevalec vojnega kurata tega bataljona. Ker je imel nekaj smisla za pisanje in dovolj časa, je vodil svoj osebni dnevnik (agenda). Ko je bataljon prešel v naše ujetništvo in je bil razorožen, je med drugim tudi ta dnevnik prišel v naše roke. Hranj ga Goriški muzej.

Poglejmo, kaj je Franco Turco med drugim napisal:

»3. januarja 1945 — Ta dan je menda med najgršimi. Zvedel sem, da je šlo deset bersaljerjev z »masovci«. Onečastili so se v teh krajih, ker so med čistko požigali in kradli. Ljudstvo zdaj bolj sovraži Italijane kot popre.

...O, mati Italija, kje so tvoji pravi sinovi? Nihče več se ne potruži, da bi te ponovno dvignil iz sramote in blata, kamor so te zopet vrgli...

5. januarja — Popoldne spremljam kaplana do postojanke 98 (casello). Ob cesti sem videl precej ubitih partizanov; pobila jih je zaseda naših bersaljerjev. Ta pogled se mi upira, vendar ne čutim pomilovanja do njih. Morda bi se mi smilili, če bi bili slovenski partizani, toda so Italijani. Vsi Italijani, ki se prodajo sovražniku, bi morali podleči. Zaničujem jih, ker so se prodali Slovincem.

24. februarja — Šli smo na čistko (rastrellamento) v Tolminski Lom in Kal nad Kobariđom. V tej vasi smo nabrali mnogo plena...

28. februarja — Ta mesec smo dosti delali. Na žalost sem

se zavedel, da smo bolj banditski od samih banditov. Kakšno civilizacijo prinašamo, ali bolje: kakšno italijanstvo prinašamo v te kraje? Ugotovil sem, da si želi tretja kompanija čistke le za kraj ter za manifestiranje divjaštva in tatinskih nagonov.

17. marca — Popoldne sem prvič oblekel črno srajco. Požvižgam se, če me nekateri vojaki in civilisti grdo gledajo. Tak bom umrl za Italijo (upam, da ne!)

18. aprila — V Gorici je neke vrste revolucija med Italijani in četniki. Ti zadnji (četniki) so brez vsakega razloga poklali 17 milicnikov (fašistov), a so pri tem imeli izgube 37 mož. Dogodek so imenovali sempetrski pokol, ker se je pripetil v Sempetru. Ko sem popoldne v kasarni, zaslišim peklenški ogenj. Poženem se proti kraju streljanja, toda takoj je bilo vsega konec, ko so prišli Nemci. Milicniki (fašisti) in četniki so se streljali. Fašisti so imeli enega mrtvega, četniki dva. Ubit je bil tudi 15-letni deček...

26. aprila — Vrnem se od Helene in zvem za ne ravno prijetne novice. Angleži so zasedli Mantovo, partizani Milano, Torino in Aleksandrijo. Moja misel hiti k mojim dragim. Torej že drugi so moji starši pod sovražniki! Mnogo misli mi kroži po glavi. Pa še pod alarmom smo.

Dnevnik med drugim razkriva Franca Turca kot ne preveč moralnega mladeniča. Vendar so to osebne zadeve. Kljub temu da je bil lahkoživ, je precej točno ocenil namen in vlogo enote, ki ji je pripadal.

Kakor je ta bataljon »upravičeno« nosil Mussolinijevo ime, tako je bil Mussoliniju zvest do konca. Tisti dan zjutraj, preden je bil obkolen in ujet, je naredil še zadnji zločin. V Idriškem je pred hišo na domačem pragu ustrelil domačina Ivana Kurinčiča. Zadnje »herojsko dejanje« tega krдела...

Ljudem v Posočju je ta bataljon dobro znan. Številne nečastne njegove podvige bi lahko navedel, pa malo čistih vojaških dejanj. Franco Turco nam je napravil uslugo, ker je tako iskreno zapisal svoje misli in ocene. Njegov dnevnik je dokument, ki mu ni moč oporekati avtentičnosti niti očitati pristranosti.

Spominski kamen, ki ga nekdo vzida in postavi, ima svoj določen namen: estetsko obogatiti okolje, kjer stoji, hkrati pa obuja spomin na tisto, kar predstavlja. Če je bil in če je semeniščnemu vrtu potreben ta okrasek, potem je upravičen dvom ljudi glede moralne neoporečnosti duhovnih vzgojiteljev, ki se sprehajajo ob takem spominskem obeležju.

C. Z.

MILE PAVLIN:

Po zaraslih partizanskih stezah na Koroškem

Čeprav je bila Rdeča armada že pri Blatnem jezeru, torej komaj dobrih 150 km stran, so nacisti pošiljali nad partizanski bataljon na Svinji, ki je štel od 100 do 150 borcev, na tisoče izbranih vojakov. Tedne in mesece je trajal ta naskok, Svinja je bila obkoljena v dolini, nemške čete so stražile skoraj vsako kmetijo in vrh, gozdni prstan pa česale z gostim glavnikom strelskih vrst dan za dnem...

Do take ihte je lahko pripeljal samo strah, da se s Svinje ne bi požar partizanske vojne razplamtel po avstrijskih in nemških deželah, kjer so množice vsak dan huje čutile breme vojne in vsak dan manj verjele nacistični propagandi, ki je v eni sapi slikala partizane kot krvoločne komunistične razboj-nike in slovenske šoviniste...

Naš osvobodilni boj je imel globoko internacionalistično vsebino kljub posameznim obrobim pojavom, ki so kazali na kaj drugega. Morda nikjer drugje ni bilo to bolj očitno kot na Svinji. Tam so bili partizani skoraj vseh evropskih narodnosti, čeprav so bili Slovenci iz Avstrije in Jugoslavije v večini. Njim je pripadla samo čast, da so se prvi dvignili proti fašizmu in da so s svojim zgledom kazali pot drugim...

Nacisti so tudi dobro vedeli, da pokrajine, kjer so se zakoreninili partizani, nikoli več ni mogoče pomiriti in pokoriti...

Okoli takih in podobnih ugotovitev se je sukal pogovor med mano in Gašperjem, ko sva se bližala ločnici med gozdom in travnatimi pobočji temena Svinje, ki je štrlelo proti nebu.

»Wolfstratten« piše na tabli, po slovensko pa so to Volčje trate, pripoveduje Gašper. Pokaže mi križ ob poti, ki se tod prevesi proti zahodu. Nekje piše, da je tam meja med celovskim in velikovskim okrajem.

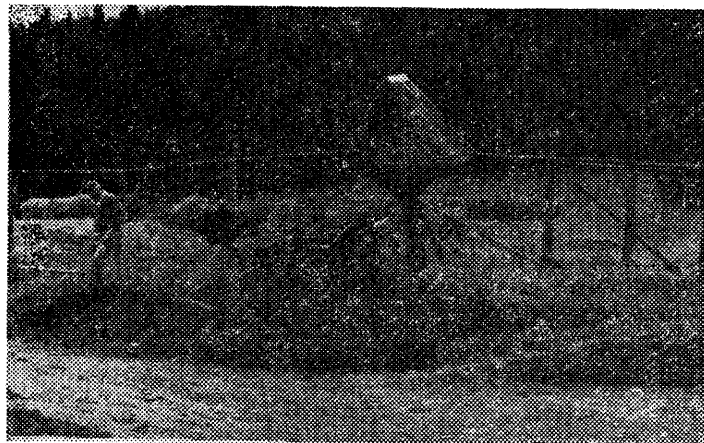
»Tale križ je bil točka, kjer so se menjavale naše in njihove zasede,« spet povzame Gašper. »Mimo pa so vodile kurirske poti, tu smo imeli javke in zbirališča. Kolikokrat smo se tukaj udarili...«

Zdaj cvete planinsko cvetje, spodaj v dolini zvonijo poldan, in prav nič ne kaže, da je nekoč, pred dvaindvajsetimi leti, tod tekla kri. Skupina izletnikov, tujevc, najbrž ne bo nikoli vedela, da so se po teh krajih bojevali partizani.

Pa pojdemo dalje...

Na pobočje je pripeta kmetija. Zaradi živine, ki se pase, moram pogosto stopati iz avtomobila in odpirati lese in si lahko spotoma ogledujem okolico. Tako tudi kmetijo, ki mi jo že od daleč kaže Gašper, ne pove pa, zakaj je tako zanimiva. Gospodarsko poslopje je veliko in nekam novo, hiša pa majhna in zgrajena iz starih, črvihih brun.

»Poglej,« mi nazadnje reče, »to je Karlutova kmetija. Toda Karlut je pred več kot tremi desetletji kmetijo prodal in se odselil ali pa je prišel na boben kot toliko drugih. Posestvo je kupil advokat dr. Tschuber iz Velikoveca, le ime je ostalo.

KRIŽ NA VOLČJIH TRATAH (WOLFSTRATTEN) NA SVINJI, KJER JE BILA POGOSTNA JAVKA PARTIZANOV, STREŠČICE PARTIZANSKIH POTI IN BOJISČE, KJER SO BILI V ZASEDAH ENKRAT NACISTI, DRUGIČ PARTIZANI

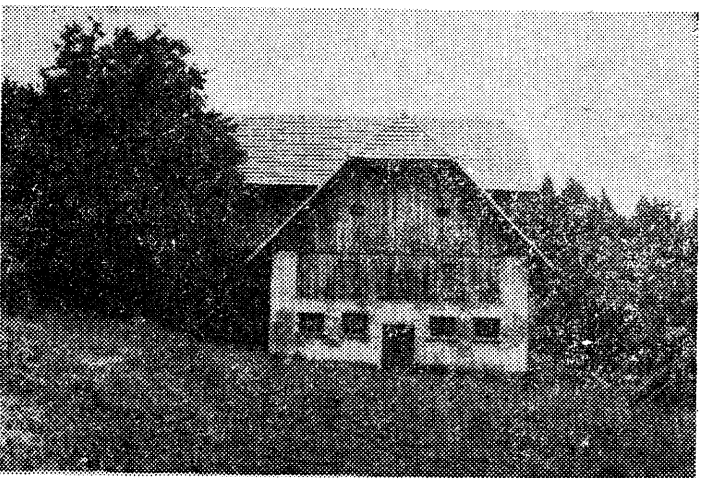
Tschuber je vzel na kmetijo najemnika; ta je bil Avstrijec, žena pa Slovenka. Dne 24. julija 1944, deset dni potem, ko je Bojeva četa prešla Dravo, se je na Karlutovini že zgodila nesreča. Nacisti so zvovali, da sta mož in žena povezana s partizani, ju aretirali in postavili zasedo. Nato so oba odgnali v hlev in ju tam ustrelili, čeprav je bila žena noseča. Zatem so poslopje zažgali...

Po vojni je lastnik gospodarsko poslopje znova sezidal in pokril. Zdaj nič več ne kaže, da se je zgodila tamkaj tragedija, takšna, kot jih je bilo na tisoče po vsej Evropi, zasedeni od nacističnih čet. Le v Avstriji, posebno na narodnostno mešanem ozemlju, takih primerov najbrž ni bilo dosti...

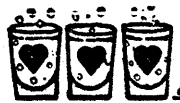
Zdaj torej na posestvu nič več ne priča o tragediji. Le dveh ljudi in še nerojenega bitja, ki bi bilo zdaj dvaindvajset let staro dekle ali fant, ni in ga ne bo...

»Peljal te bom na kraj, kjer smo imeli bunker pokrajinskega odbora OF in kjer smo doživeli 6. decembra 1944 napad,« pravi Gašper in spet požene svoje vozilo po ozkem kolovozu. Ob najini desni strani zraste visoka ograja. Tovarnar iz doline, ki je kupil nekaj nerentabilnih visokogorskih kmetij, si je to uredil oboro za jelenjad. Voziva pa se kar naprej in naprej, rineva v grapo, v kateri slutim potok. Končno ne moreva naprej, pustiva avto na poti in se začnava razgledovati. Snežni vihar je polomil širok pas hoste in to je Gašperja zmedlo, da se ni mogel več spomniti, kje so imeli bunker. Pač pa pripoveduje, kakšen je bil in kako je bilo, ko so jih napadli:

»Na kmetijah okoli nas ni bilo več Slovincem, samo Avstrijci, ki pa so nam vsestransko pomagali. Snega je bilo več kot meter, mi pa v gozdu. Da se ne bi poznale sledi in da bi nacistom onemogočili zasledovanje s psi, smo naredili takole:

OBNOVLJEN HLEV KMETIJE »KARLUT«. STAREGA SO NACISTI POŽGALI 24. JULIJA 1944. V NJEM STA ZGORELI TRUPLI NAJEMNIKA IN NJEGOVE NOSEČE ŽENE, KI SO JU TAM USTRELILI ZARADI ZVEZ S PRVIMI PARTIZANI NA SVINJI

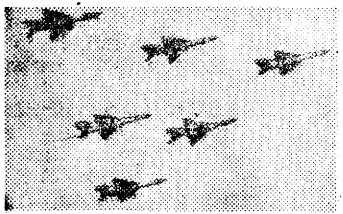
Radostna OSVEŽUJE IN ZDRAVI

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Vojaška veda in tehnika

Nova inačica prestrežalca Mig-21

Na zadnji letalski paradi, ki so jo bili julija priredili nad moskovskim letališčem Domodedovim, so opazovalci lahko videli tudi novo inačico znanega sovjetskega prestrežalca Mig-21. Novo letalo je hitreje in boljše od prejšnjih. V gibanju konici pred sesalcem za zrak ima radarsko anteno, kar pomeni, da je to letalo namenjeno predvsem za delovanje ponoči in ob slabem vremenu.

skega prestrežalca Mig-21. Novo letalo je hitreje in boljše od prejšnjih. V gibanju konici pred sesalcem za zrak ima radarsko anteno, kar pomeni, da je to letalo namenjeno predvsem za delovanje ponoči in ob slabem vremenu.

Najhitrejši torpeda

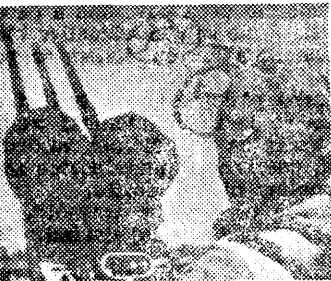
Novi torpeda MK 46 so v Združenih državah Amerike preizkušali in izpolnjevali skoraj šest let. Torpeda je zelo lahek (265 kg) in majhen, opremljen pa z aktivnim akustičnim sistemom, s katerim sam zasleduje cilj. Trdijo, da je to prvi ameriški torpeda s plinsko turbino. Potopi se menda zelo globoko, ima pa tudi zelo velik doseg — do dvesta kilometrov. Zagotavljajo tudi to, da je izmed vseh drugih torpedov najhitrejši, saj lahko razvije hitrost skoraj devetdeset kilometrov na uro. To so dosegli s posebno hidrodinamično linijo torpeda.

Torpeda MK 46 lahko spuščajo iz torpednih cevni na rušilnih in drugih ladjah, z letal, ki ne letijo hitreje kot 740 km na uro, z dirkalnih helikopterjev in s pomočjo raket »asroc«. Namenjeni pa niso le za udare proti podmornicam, temveč tudi za napade na površinske ladje.

Tricevni protiletalski top

Tricevni topovi, s kakršnimi je oborožena naša vojska, so zelo primerni ne le za obstreljevanje letal v nizkem poletu, temveč tudi za obstreljevanje kopenskih ciljev, zlasti lahkih tankov in oklepnih avtomobilov.

Top so konstruirali v Svidi (njegov uradni naziv je HSS 630-3), vendar ga izdelujejo tudi naše tovarne. Vse tri cevi imajo kaliber 20 mm. Vsaka cev ima svoj magazin za municije, vanj pa gre 60 nabojev. Top teoretično lahko izstrelil 2400 nabojev na minuto. Tehta približno 970 kg; če so magazini polni municije, pa 1050 kg.

Njegova posadka šteje štiri moške. Top je mogoče že v pol minute postaviti iz pohodne v bojno lego.

Prevoz faktičnih raket z letali

Na juljski letalski paradi so na moskovskem letališču Domodedovu pokazali, kako lahko prevažajo faktične rakete tudi na velike razdalje. Ob tej priložnosti so iz letal tipa An-22 izkrcali večje število vodljivih raket, ki imajo v svoji prvi stopnji raketni, v drugi pa nabojni reaktivni motor (statoreaktor). Te rakete so namenjene za obstreljevanje ciljev v zraku in na tleh.

HRUP OKOLI SREDOZEMLJA

V zadnjem času so na Zahodu začeli biti plat zvona, kot da gre za veliko nevarnost, ki grozi »svobodnemu svetu« Sredozemlja.

Vemo, zakaj je tako. Prej v Sredozemskem morju ni bilo sovjetskih vojnih ladij. Zdaj so tam. In prav to je, kot trdi ameriška agencija UPI, »scočilo NATO pakt s hudimi časi, ki se bližajo«.

Najprej zato, kot trdi isti vir, ker je sovjetsko prodiranje odkrilo nevarnosti za občutljivo južno krilo NATO. Zatem pa, ker je samo prodiranje po trditvah agencije UPI del širše strategije SZ. Radio Köln to označuje kot enotni generalistični načrt Moskve, da Evropo s premiki pritiska na njene boke.

Pa pustimo ob strani strateška svetovna merila, ki jih »News Week« tolmači kot pravico ameriške 6. flote, da spremeni Sredozemlje v ameriško jezero. Prav tako pustimo ob strani logiko istega vira, ki meni, da navzočnost sovjetskih ladij pomeni izzivanje, ko da bi npr. sovjetska 6. flota križarila po Karibskem morju. Nazadnje lahko pustimo ob strani še neokolonialistične in imperialistične predstave navedenega zahodnonemškega vira, ki vidi vzroke za zaskrbljujoče stanje v

tem delu sveta v dejstvu, da zahodne sile ne gospodarijo več Sredozemlju, kot so ob koncu II. svetovne vojne.

Rajši razmislimo o nekaterih dejstvih in dokazih.

Ameriška 6. flota, ki ima kakih 50 vojnih in pomožnih ladij, križari po Sredozemlju od leta 1950, v manjšem sestavu pa se je zadrževala tam že prej. Razen druge oborožitve je na krovih letalonosilk te flote tudi 60—70 letal, ki lahko zmečejo 1500-kilske atomske bombe daleč na evropsko, azijsko in afriško celino. Na ladjah te flote je stalno tudi odred mornariške pehote, predhodnice za različna vojaška vmešavanja, grožnje in izsiljevanje po načelih lokalne vojne.

Razen tega že nekaj let križari po Sredozemlju 3—6 ameriških podmornic tipa »Polaris«, ki so zunaj sestava 6. flote. Te lahko iz svojih 48 do 96 lansirnih cev iztovorijo atomske bombe kakih 2000 km daleč v Evropo, Azijo in Afriko.

Od 1960 dalje deluje v okviru NATO posebna skupina mobilnih suhozemskih sil šestih držav, članice tega pakta. Ustanovljena je bila na pobudo ZDA, ki so njeno dejavnost usmerile na območje Sredozemlja. Pa tudi to jim še ni dovolj. Pred štirimi meseci so spet Američani dali pobudo za ustanovitve meddržavnih pomorskih sil NATO za posebne naloge. Tudi ta skupina naj bi delovala predvsem v Sredozemlju. Ostva-

ritev te ameriške pobude nekateri zahodni viri pričakujejo v začetku prihodnjega leta.

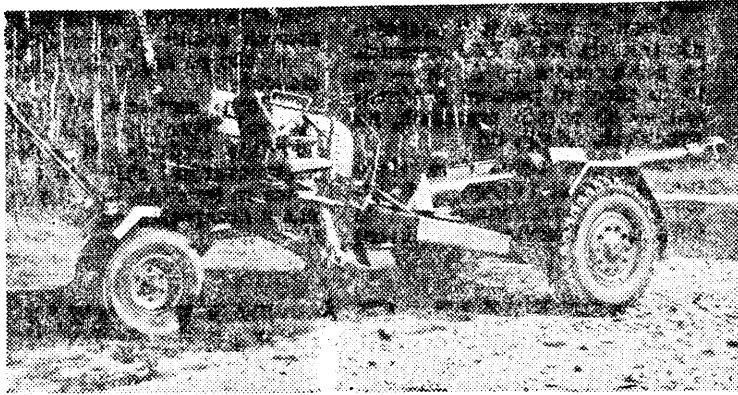
Ob množici dejstev, ki potrjujejo precej dolgotrajen proces spreminjanja Sredozemskega morja v »ameriško jezero«, naj se spomnimo samo še na nekaj. Na to, da na čelu štabov južnega (sredozemskega) bojišča stojijo ameriški generali in admirali. Ker vemo, da na centralnem in na severnem bojišču NATO ni tako, lahko sklepamo, da to samo po sebi dovolj pojasnjuje posebne strateške skomine ZDA v sredozemskem bazenu.

Na kratko, ta bazen je Pentagon spremenil v del velikega strateškega loka okoli socialističnega sveta in v operacijsko bazo za pritisk na socialistične države. Razen tega funkcionari NATO spreminjajo Sredozemlje v strateški katapult za možne posege manjšega obsega — toda velikega političnega pomena — v vse smeri: proti severni Afriki, Bližnjemu vzhodu, Balkanu itd.

To so torej razlogi, zaradi katerih je ameriški admiral Griffin, komandant sredozemskega bojišča NATO, zaskrbljen zaradi navzočnosti sovjetskega brodogradništva v Sredozemskem morju. To brodogradništvo namreč meša štrne, račune, in načrte, uperjene proti socialističnim, neangažiranim in neodvisnim državam tega dela sveta.

Po »Borbi«

Protitankovski top z lastnim motorjem

Novi nemški protitankovski top 90 mm, izdelek tovarne Rheinmetall, se od drugih topov razlikuje po tem, da za premikanje po bojišču in tudi po cestah ne potrebuje nobene pomoči. Kot vidimo na sliki, ima top tri kolesa, na podaljšku lafete pa pritrjen pogonski motor. Ves top z motorjem vred tehta 2400 kg. Največja hitrost, ki jo samohodni top doseže, znaša skoraj 25 kilometrov na uro, premaguje pa lahko tudi velike strmine.

Cenjene bralce, ki imajo otroke v 3., 4. in 5. razredu osnovnih šol obveščamo, da je izšla 2. številka revije Kurirček.

Vsebinska Kurirčka je prilagojena tej starostni skupini, zato naj nihče od otrok v teh razredih ne ostane brez njega.

Cena posamezne številke je en novi dinar. Starši, omogočite otrokom nabavo Kurirčka! Dobe ga pri poverjenikih v šolah, lahko ga pa tudi naročite pri upravi Ljubljana, Beethovnova 10.

Na proslavi 50-letnice Oktobra bo sodeloval tudi Partizanski invalidski pevski zbor iz Ljubljane

Osnrednja proslava 50. obletnice oktorske revolucije bo letos 13. in 14. oktobra v Domu sindikatov v Beogradu. Med ansambli in umetniki, ki bodo nastopali na tej proslavi, je povabljen tudi Partizanski invalidski pevski zbor iz Ljubljane, ki bo samostojno izvajal več partizanskih in delavskih pesmi. Med temi so: Na juriš, Beličanka, Nabrusimo kose, Prečuden cvet, Hej brigade, Bratje, le k soncu, svobodi, Mitrovčanka, Na oknu (španski napev), Kovači smo in Komandant Stane. Druge pesmi — Rodina moja (ruska), Ej uhnem (ruska), Bandera rossa (italijanska), Sloboda (v srbohrvaščini) — pa bodo peli združeni zbori.

Režijo in sceno te velike proslave je organizator zaupal profesorici Borjani Prodanović, ki se že več let ukvarja z režiserskim poslom in ima mnogo smisla za delo te vrste.

Partizanski invalidski pevski zbor odpotuje v Beograd v noči

od 12. na 13. oktober in bo imel v petek že prve vaje na odru Doma sindikatov. Zvečer istega dne bo premiera proslave, v soboto pa njena ponovitev.

Menimo, da ni potrebno še posebej naglašati, da je za Partizanski invalidski pevski zbor veliko priznanje, da so ga vključili med nastopajoče na tej proslavi. Saj se bo tako lahko prvi predstavile beograjskim poslušalcem s svojim programom najboljših partizanskih in delavskih pesmi.

Vsak član ZZZ NOV

naj postane naročnik

»TV 15«

SAP Ljubljana

ODDELEK ZA TURIZEM

obvešča

vse krajevne organizacije Zveze borcev NOV, vojaške vojne invalide in društva upokojencev,

DA ORGANIZIRAMO AVTOBUSNE IZLETE PO ZNIŽANIH CENAH

Nudimo prijetne počitnice v lastnih počitniških domovih.

Za posameznike posojamo osebne avtomobile brez šoferja po zelo ugodnih pogojih.

AMERIŠKI MILITARISTI SO V SVOJIH NAČRTIH NAMENILI VESOLJU ZELO POMEMBNO VLOGO. O TEM JE PRED KRATKIM PISAL TUDI SOVJETSKI VOJAŠKI ČASOPIS »KRASNAJA ZVEZDA«

Zakaj žele Američani zagospodariti nad vesoljem

Kakšne koristi pričakuje ameriški vojaški krogi od vesolja? Tisk poroča, da so Američani izstrelili do sredi tega leta 455 vesoljskih objektov. Izmed njih je 346 takih, ki služijo potrebam Pentagona, in le 109 vesoljskih objektov pripada raznim civilnim projektom NASA.

V ZDA kar najbolj skrivoma pripravljajo mnoge programe, ki se nanašajo na umetne

satelite. Med temi je tudi ogledniški satelit »samoss«. Opremljen je s posebno fotoaparatur »midas« z infrardečimi napravami. Objekt »ferret« je namenjen za elektronsko izvidništvo in prestrazovanje radijskih oddaj. Odobrena pa so tudi sredstva za uresničitev tako imenovanega »programa 949« (»integracijski satelit«).

Za vzdrževanje zvez z vojaškimi enotami v Vietnamu si je Pentagon od civilnih organov »izposodil« celo njihove satelite za zvezo. Te satelite pa uporabljajo tudi kot navigacijske orientirje za podmornice, ki so oborožene z raketami »polaris« in jih imajo za raziskovanje radijske cone. Ameriški vojaški krogi razpravljajo tudi o načrtih za morebitno uporabo »močnejših masčevalnih pripomočkov« — novih vrst sodobnega orožja. Razen tega javno govorijo o »vojski platform, ki bi krožile okrog Zemlje, in vesoljskem ladjevu za vojskovanje v kozmosu«.

Predsednik Johnson je naloge ameriške vojaške kozmo-

navtike označil zelo jasno. Po njegovih besedah, ki jih navaja »France Soir«, gre za naslednje naloge: s fotografiranjem in filmskim snemanjem tujih ozemelj nenehno nadzirati Zemljo (to se v vseh jezikih naziva vohunstvo), nadzor nad neznanimi sateliti, ki jih je treba v primeru potrebe uničiti, in vzpostavitev vojaškega poveljniškega središča v vesolju.

Vojaška plat osvajanja vesolja je postala tako pereč problem, da o njem govorijo ameriški militaristi vse češče. Voditelji Pentagona, ki si žele priboriti ameriško premoč v vesolju, poudarjajo, da »Američane zelo moti sporazum o prepovedi atomskih poskusov v vesolju« in da zato avtomatski vohunski sateliti ne morejo povsem izvajati nalog, za katere se zanima McNamaraova ustanova.

Spričo prednosti, ki jih ima človek v primerjavi z aparaturami, in njegove sposobnosti za »razne analize, razpoznavanje, likov in sestavljanje novih načrtov«, ameriški generali žele,

da bi avtomatske satelite nadomestili s takimi vojaškimi napravami, ki jih upravljajo ljudje. Gospodarji Pentagona menijo, da bo moč z ladjami, ki jih krmarijo ljudje, zavladati v vesolju. Po sporazumu med Nacionalno upravo za astronomijo in raziskovanje vesolja in ameriškim obrambnim ministrstvom so kozmonavti NASA, ki so bili v vesoljskih ladjah »geminii«, izvajali tudi posebne naloge, določene s strani Pentagona. Visoke ameriške vojaške osebnosti so izjavile, da so s pomočjo človekovih sposobnosti glede vidnega ugotavljanja in razpoznavanja objektov na Zemlji odkrili »strategijo vohunstva iz vesolja z aparati, ki jih krmarijo človeki«.

Nekatere zagrete glave v Pentagonu so celo predlagale, naj bi se lotili izgradnje velikih posaj, katerih posadka bi štela 8 do 12 in 24 do 36 moških in bi lahko ostale v vesolju po leto in še več dni. Agencija Associated Press je objavila, da v posebni letalski bazi v Edwardsu (Kalifornija) že urijo več kot

petnajst letalcev, katerih imen pa ne smejo izdati. V to šolo sprejemajo do 32 let stare osebe, ki imajo za seboj vsaj 500 ur poletov na reaktivskih letalih ali pa so tehnični oz. medicinski strokovnjaki. Razen tega ameriške vojaške letalske sile pripravljajo večje število kozmonavtov za izvajanje vojaških nalog. Precejšen del tega programa, za katerega uresničitev so odobrili 856 milijonov dolarjev, je vojaška skrivnost.

Ameriške vojaške letalske sile ne skrivajo dejstva, da njihova letala bombardirajo v Vietnamu cilje, ki jih dobe iz teoretičnih satelitov »essa« in »nimbus«. Na podlagi tega, kar so ugotovili s praktičnimi in teoretičnimi raziskovanji, Američani sklepajo: »Vesolje je za izvajanje vojaških nalog zelo primerna sfera.« delno pa tudi za zbiranje podatkov s pomočjo krmarenih vesoljskih naprav, ki krožijo bolj nizko. Američani sodijo, da bi te naprave lahko spremenili v posebne poveljniške centre, ki bi »viseli« nad ustreznim delom Zemljine površine.

Ameriški general Page je pred kratkim izjavil, da je temeljito raziskovanje vesoljskih operacij, ki spada v njegovo pristojnost, »še začetek na področju vojaške vesoljske teorije«. Hkrati pa vrsta uradnih in neuradnih osebnosti, ki imajo vsaj majhno predstavo o obveščevalni zmogljivosti satelitov, zahteva, da o tem »ne sme biti dovoljeno javno razpravljati«.

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Vietnam – ameriški poligon

Preizkušanje novega orožja in opreme — Aparati, ki zasedo »zavohajo« — Po milijon izstreljenih granat mesečno

Vietnamsko bojišče je za Američane velik vojaški poligon, na katerem preizkušajo oborožitev in opremo ter načine, kako ju uporabljati. Ameriška kopenska vojska je na vietnamskem bojišču preizkusila in praktično uporabila že skoraj vse vrste orožja in opreme, med njimi tudi kemična in biološka bojna sredstva in razne pripomočke za psihološko vojskovanje. Ni pa doslej uporabljala taktično-operativnih raket in jedrskega orožja.

Američani si prizadevajo, da — razen političnih in drugih vojaških ciljev — potegnejo iz neposrednih izkušenj na bojišču čimvečjo korist za nadaljnje izpopolnjevanje oborožitve in opreme, zlasti za tako, ki jo lahko uporabljajo v razmerah, podobnih vietnamskim. Zato je poveljstvo za bojno izpopolnjevanje kopenske vojske izdelalo obsežen program proučevanja

vietnamskih izkušenj. V te namene so ustanovili pri tem poveljstvu in pri poveljstvu ameriških kopenskih sil v Vietnamu posebne organe. V Vietnamu pogosto pošiljajo skupine specialistov, da bi na kraju samem proučili kako vprašanje. Vojaški poveljniki in operatorji pa morajo odgovarjati na dolge vprašalne pole. Tako na primer je želelo poveljstvo za bojno izpopolnjevanje lani zbrati čim izčrpnije podatke o izkušnjah v Vietnamu in je v ta namen sestavilo poseben program. Izvajali so ga več mesecev. Poveljstvo je pri tem nenehno prejemalo odgovore na vprašanja, sestavljena na znanstveni podlagi, ki naj bi dala osnovne elemente za nadaljnji razvoj. Tako so zahtevali in dobili odgovore na nič manj kot 1900 vprašanj.

Brž ko poveljstvo za bojno izpopolnjevanje prouči in oceni poročila specialistov ter prejete odgovore in predloge, začne nemudoma odstranjevati razne pomanjkljivosti na obstoječem orožju ali pa se loti izdelave novega orožja. Tako je nastalo marsikatero novo orožje. Toda poveljstvo za bojno izpopolnjevanje je precej spremenilo tudi vojaško opremo, pripomočke za zveze in izvidništvo, elektronske naprave, organizacijsko strukturo enot itd.

Casopis »Fifteen NATO Nations« iz oktobra 1966 poroča, da so ameriški vojaki v Južnem Vietnamu dobili nove dele oblačila in tudi nove uniforme v celoti, ki so nepremočljive ali pa se zelo hitro suše. Razen tega so izdelali nekaj novih tipov radijskih postaj in majhnih opazovalnih radarjev, izmed ka-

terih so najbolj zanimivi radarja AN (PPS-5 in PPS-6) in radijska postaja »za džunglo« (»Jungle Radio«). Prenosna opazovalna radarja AN/PPS-5 in AN/PPS-6 sta precej manjša in lažja od prejšnjih (PPS-5 tehta kakih 25, PPS-6 pa s tronožnim stojalom vred kakih 11,5 kg). Uporabljajo ju za ugotavljanje prisotnosti nasprotnikovega vojaštva in tehnike na bojišču (PPS-5 lahko odkrije premikajočega se človeka na razdaljah do 3000 metrov, vozilo pa na razdaljah do 10.000 metrov, medtem ko pri radarju PPS-6 znašata ti normi 1500 oz. 3000 metrov).

Za potrebe ameriške kopenske vojske preizkušajo še druge naprave za odkrivanje ljudi, ki dajejo signale na podlagi vonja ali toplote človeškega telesa. Te naprave so namenjene patruljam in ogledniškim skupinam, da bi lahko pravočasno odkrile južnovietnamske osvobodilne enote po zasedah.

Za prenašanje kodiranih poročil na bojišču imajo nov šifrir-dešifrir, ki ni večji od majhnega transistorskega radia (tehta le poldrug kilogram) in ki v kombinaciji s posebno radijsko postajo za sprejemanje in oddajanje kodiranih poročil uporablja 32 petšteviličnih znakov.

Takih načrtov je na stotine — od osebnega orožja in opreme do helikopterjev, letal in za-

motanih elektronskih naprav za zvezo in obdelavo logističnih in obveščevalnih podatkov.

Američani so pripeljali na vietnamsko bojišče in tam sedaj uporabljajo najodobnejša bojna sredstva. V Južnem Vietnamu imajo najodobnejša sredstva za opazovanje, izvidništvo in obveščevalno dejavnost, najrazličnejša sredstva za psihološko vojskovanje in pritisk ter zelo močno orožje in gibljivo opremo, pa celo sredstva za množično uničevanje (kemična in biološka).

Na ozemlje Južnega Vietnama mečejo s kopnega, morja in iz zraka ogromne količine municije in drugega smrtonosnega materiala. McNamara je konec 1966. leta pred senatnim komitejem za oborožene sile izjavil, da Američani v vsakem mesecu povprečno izstreli po milijon granat, 700.000 min in sto milijonov drugih nabojev, iz zraka pa odvržejo 56.000 ton razne letalske municije. To je več, kot so zavezniške sile trošile v zadnjem obdobju druge svetovne vojne in štirikrat več od povprečne porabe municije med korejsko vojno.

Navzlic temu pa se sorazmerno maloštevilno vietnamsko ljudstvo, katerega materialne možnosti so zelo skromne in ki tudi od drugod prejema le nezadostno pomoč, uspešno upira napadalcu in mu skoraj vsakega dne zadaja nove udarce.

Pohod Loškega odreda na Primorsko

3

Za menoj in Miro je žilavo, vztrajno stopal Rado in vsake toliko časa opozarjal, da moramo paziti na zvezo in se trdno držati v koloni skupaj. Sicer drug drugega nismo videli v temi in tudi ne, kod stopamo, le po občutku smo vedeli v koloni drug za drugega. Vse, cela kolona je tonila v temi in rjovanju viharja, ki je naraščal in upadal. Dež pa nas je nenehno pral.

Komandirji in dežurni so po ustnem partizanskem telefonu čisto opozarjali na zvezo. Gorje, če bi se kolona začela trgati! V tako strašni noči, v temi, na nepoznatih krajih bi bili nemara izgubljeni, na lahek način bi popadali fašistom v roke...

Kraj je zdaj postajal vse nižji, gozda ni bilo več, začelo se je grnovje in gmajna, hodili smo po planem. Še niže dol smo zapazili nekakšno močvirje, v temi ni bilo videti ničesar naokrog. Prešli smo cesto. Zatem smo se kmalu znašli pred železniško progo Postojna—Reka, neke blizu Prestranka. Vsi otrdili od naporov smo nerodno lomastili in se kobalili čez dvignjen železniški nasip in tračnice. Potem smo spet zagazili v redko blato, kot bi orali po razmočenih njivah. (Ko smo šli čez cesto, smo na čisti, izprani asfalt zanesli z njiv ogromno blata, toliko, da ga dež najbrž ni mogel sprati do jutra...)

Tako smo šli mimo Postojne, Trnja, mimo Slavine in drugih krajev, cest in proge neopazeni. Ta silna nevihta nam je tedaj kar prav prišla. Prav gotovo so se v taki strašni noči fašisti raje držali za zaprtimi vrati in okni, na suhem in na varnem. Mi pa smo zato šli svojo pot nemoteno.

Se pred dnem smo prišli čez Vodni dol v Lozo, gozd, ki nam je sredi cest in naselij nudil spet varno zavetje. Dež je ponehal, tu smo se malo spočili in nato šli spet dalje.

In končno se je narava čisto umirila, zjasnilo se je in zdnilo. Posijalo je svetlo jesensko sonce, pokrajina je bila po dežju čista in spokojna. Pod toplimi sončnimi žarki je kar puhtelo iz premočene zemlje. Od drevoja je še kapljalo, ko smo hodili mimo gozdnih jas, kjer so nizko v zraku visele rahle meglice, sončni žarki pa so jih sproti razpršili. Nam pa se je zdelo to jutro po strašni noči razkošno, prelestno...

Po gozdnih poteh Loze smo hodili še kar čilo, ko da ne bi imeli tako hudega pohoda za seboj. Čez čas smo se ustavili v bližini vasi Volče pri Košani, kjer nas je z nekaj tovariši, ki so bili pred nami prispeli sem, že pričakal komandant Bračič, ves nasmejan in zadovoljen nad uspehim pohodom.

Utaborili smo se nad vasjo Volče. Z gozdnih poti se je prišlo dol po strmi zaviti stezi v prijazno globel Zastanišče, kjer je bila majhna jasa in voda, okrog in okrog pa je bilo vse poraščeno z drevjem. Kraj je bil skrit in zelo pripraven za taborišče. Zdej, ko smo se ustavili, smo šele prav začutili vso izčrpanost in utrujenost, obrazi borcev so bili vsi upadli in brezbarvni. Pohod te noči nas je zdelal do skrajnosti.

Ko sem se ustavila sredi jase, sem kar obstala. Od utrujenosti sem imela vse telo omrtvičeno, roke in noge so se mi samo mehanično gibale, telesa nisem čutila, hrbet je bil kot odrevenel. Hotela sem sneti nahrbtnik z rame, pa ga nisem mogla, roke so mi bile brez moči. Nekdo mi je pomagal, mi snel nahrbtnik in ga položil na tla. Sesedla sem se nanj in tako obsedela... Mimo mene je s počasnimi koraki prišla Fanika in hripavo rekla: »Če bi bilo treba prehoditi še 100 metrov, tega ne bi zmogla več.«

Čez čas mi je nekdo prinesel skodelo toplega mleka, popila sem ga kot zdravilo. Kar verjeti nisem mogla, da je to res. Tudi drugi so pili mleko. Od kod naj bi bilo to mleko, sem se spraševala. Povedali so, da so nas tu ljudje — iz Volč pri Košani — že pričakovali in pripravili za nas hrano, še preden smo prišli. Kako dobri ljudje so tu! Sem pomislila.

Dopolodne se je vsak osušil in ocedil, kolikor je mogel. Komandir in dežurni so si prizadevali, da bi bilo naše taborišče tu posebno lepo urejeno. Po travi so »postrojili« vse prečiščene in svetle mitraljeze »zbrojevke«, puške pa smo lepo zložili v piramide. Šotori so bili postavljeni med drevjem, malo stran na levi je bila »kuhinja«, kjer so kuharji imeli polne roke dela — od tam je dišalo po dobri hrani. Opoldne so delili obilno kosilo, mineštro, kos ovčjega mesa in kos kruha. Kar čudno je bilo, odkod toliko dobre hrane. Kaj takega nismo pričakovali. Tudi vse mirno je bilo, nobenih vesti o Italijanih. Spočili smo se in opomogli.

Potem pa — kmalu po kosilu — so ljudje iz vasi Volče začeli prihajati k nam, kar v taborišče. Zelo čudno se nam je zdelo, kako da štab to dopušča, lahko bi nas kdo izdal. Na oni strani Snežnika, v Otobrovcu ali na Križni gori, smo le redko koga pustili v taborišče. Tu pa — kot bi prihajala procesija do nas... Vprašala sem Bobnarja, ki je bil tu domačin, zakaj prihajajo ti ljudje k nam, pa se je kar nasmehnil, češ je že prav tako.

In ljudje iz vasi so prihajali nekam slovesno, umerenih korakov so stopali gor v hrib po razdrapani kamniti poti, kjer jim je bil znan vsak kamen in sleharna stvar že od zdavnaj. Ampak tokrat — kot da bi šli tu prvič v življenju... Pot do našega taborišča, k slovenskim partizanom, jim je bila kot romanje.

Vsak je tudi nekaj prinesel za partizane — tisto, kar so izvabile iz skope zemlje njih izdelane roke: hlebec kruha, sadje, hlebec ovčjega šira, pletenko vina in podobno.

Stari možje, od sonca in burje ustrojeni rjavi obrazi, žene, vitka dekleta in fantje so se pomešali med borce Loškega odreda. Stiski rok, ogovori in spoštljiva, obzirna vprašanja v melodični primorski govorici — morda malo okorno, ampak iz srca in pristno kakor narava, ki nas je obdajala...

Ce bi kateregakoli od njih tedaj vprašali, kaj je Osvobodilna fronta in njen program, bi tega gotovo ne vedel povedati ali razložiti. Vsi pa so v sebi dobro vedeli, zakaj so prišli sem.

Nekaj svetlega je bilo v teh prvih stikih z ljudmi, nekaj globoko človeškega, kar človek redkokdaj občuti in doživi.

Potem je zbranim govoril komisar odreda tovariš Ahac o Osvobodilni fronti in njenem programu, o narodnoosvobodilni vojski in naših borbah. Govoril je tudi komandant — in pravzaprav vsi smo govorili — o tem, kar smo kot partizani mislili in nosili v sebi.

Zeljno so poslušali besede upora in svobode, slovensko besedo in slovensko pesem. Zdej sem šele videla, kaj se pravi ceniti svobodo in imeti rad svojo rodno zemljo, ter razumela silno hrepenenje teh ljudi po svobodi.

Ljudem se je poznalo, da imajo za seboj petindvajset let fašističnega zatiranja, krivic, garanja, stisk...

Potem so naši fantje-pevci stopili skupaj in zapeli. Pesem se je vrstila za pesmijo; partizanskih pesmi, veselih, udarnih, ljudje tod dotle še niso slišali. Zamaknjeni in s tiho ganjenostjo so poslušali. Potem pa, kot bi pesem podrla še zadnje pregreje med nami in njimi, je postalo še prisrčnejše. Spoštljivo in odkritosrčno so se zanimali za vse naše življenje, kako živimo, kako moremo biti ob vsakem vremenu v gozdu, na prostem. Povedati smo jim morali vse o naših dotedanjih borbah s fašisti, o naših pohodih, o svojih domačih in podobno. Moške je zanimalo tudi naše orožje, posebno so jim bile všeč »zbrojevke«. Tako smo se pogovarjali vsevprek.

(Nadaljevanje)

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegance. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.

Japonski živi torpedi

Japonci so si 1944. leta od svojega novega orožja — šestnajst metrov dolgih torpedov, ki so jih v lastno smrt krmarili prostovoljci-samomorilci — veliko obetali. Prvi poskus pa se je končal neuspešno: torpedo je potonil s svojim krmarjem vred

Štirinajst izbrancev

Po nesreči so nadaljnje preizkušnje zaustavili, inženirji pa so nato mesec dni raziskovali in odpravljali vzroke prvga neuspeha. Dvainvajsetega septembra je kapetan Harotoši Momoto sklenil, da kot poveljnik te enote osebo opravi drugi poizkus. Še istega dne je zlezl v kabino torpeda štev. I-34. Brž ko se je pokrov povezel nad njegovo glavo, je vžgal motor in spustil vanj kisik. Živi torpedo se je sprva počasi, zatem pa čedalje hitreje oddaljeval od ladje.

Po nekaj sto metrih vožnje na morskoi površini je Momoto vključil napravo za potapljanje in torpedo spet uravnovesil, ko se je znašel nekaj metrov pod vodno gladino. Skozi periskop je v daljavi lahko videl ladjo »Aki« in »Sacuma«. Na njunem krovu so imeli kamere in Momoto je uzrl mornarje, kako jih naravnjavajo v njegovi smeri. Cilj njegovega manevra je bil v tem, da torpedo svigne tik ob gredlju »Aktija«. Toda vzvodi so delovali tako slabo, da je torpedo z vso močjo treščil v jekleni trup te velike ladje. Kapetan Momoto je bil srečnejši od krmarja na torpedu I-45. Smrti je ušel tako, da se je splazil skozi veliko luknjo, ki je nastala v torpedu ob trčenju z ladijskim trupom.

Proti koncu oktobra so inženirji odpravili vzroke nesreče. Podmornice japonske 6. flotilje so 2. novembra prepeljale žive torpede v skrivno oporišče Kure. Pri prihodu tja se je kapetan Harotoši Momoto nemudoma posvetoval s poročnikom Mijatokom Semoro, podmorniškim operativnim oficirjem.

»Vsaka podmornica bo prepeljala po dva torpeda«, je rekel Semora. »Pred odhodom bodo krmarji zlezli vsak v svoj torpedo. Torpede bodo spravili v posebne tanke, pritrjene na bokih podmornic. Tam bodo krmarji imeli dovolj zraka. Ko

pa bodo torpede izstrelili, bodo začeli dihati zrak iz svojih zalog.«

Nato se je poročnik Semora približal velikii karti Tihega oceana, obešeni na zidu, in dodal:

»V tej coni deluje ladjevje kontraadmirala Guničija Mikawe. Znano nam je, da v njegovo smer plove neka ameriška flotilja in da bo tam v treh ali štirih dneh.«

Naslednjega dne, 3. novembra, je kapetan Harotoši Momoto zbral okrog sebe krmarje-samomorilce in jim pojasnil, da cesarska mornarica računa nanje in da bodo napadli ameriško ladjevje, ki ogroža ladje admiral Mikawe.

»Iz oporišča bo odplulo sedem podmornic s štirinajstimi torpedi. Pohite! Bodo proti Salomonskemu otočju. Med plovbo jih bodo varovali trije rušilci in lahka križarka »Rotosom«. Brž ko bodo krmarji torpedov določeni, bodo objavljena tudi njihova imena.«

Neki poročnik, ki je bil tudi prostovoljec, je kapetanu prinesel podatke o krmarjih, nato pa dejal:

»Upam, da bom tudi jaz eden izmed teh štirinajstih.«

Momoto je vedel, da je poročnik, ki je z odličnim uspehom končal tokijsko univerzo in pomorsko akademijo, poročen in oče treh otrok in da je v mornarici že od 1936. leta dalje. Spraševal se je, kaj je tega človeka, ki je imel najboljše razloge za nadaljnje življenje, pripeljalo do tega, da se javi na pot, s katere ni vrnitve. Potem ko je pregledal vse podatke, je označil trinaest imen, nazadnje pa po krašem oklevanju dodal še poročnikovo ime.

Nad ameriške ladje

Tretjega novembra 1944 ob treh popoldne je Harotoši Momoto poklical predse teh štirinajst mož. Potem ko jim je

POMORSKA BITKA 1944. LETA NA TIHEM OCEANU

poročnik dal še nekaj navodil, jih je kapetan zadnjič nagovoril:

»Sedaj boste odpluli na zadnjo nalogo, ki vam jo je zaupal naš veliki cesar. Japonska zgodovina se vas bo spominjala kot najpogumnejših mož na svetu. Službo božjo bomo imeli pol ure pred vašim odhodom in takrat vas bom blagoslovil.«

Ob pol petih je »kotoša«, vojaški svečenik iz oporišča, šel mimo njih in njihove glave orosil z blagoslovljeno vodo. Nato je vsakomur izročil ruto iz bele svile, na kateri so bili napisani japonski izreki o samurajih.

Te rute so bile natančno take, kot so jih nosili »kamikazeji«, japonski samomorilski piloti. Krmarji so jih zgrabili in jih pritiskali na čelo z rokami, ki pa niso niti najmanj podrtavale. Nato so se poklonili in drug za drugim odšli iz dvorane. Ob četrtna šest je iz pristanišča odplulo sedem podmornic. Kapetan Momoto je njihov odhod opazoval s poveljniškega mosta »Rotosoma«, nato pa je še ta ladja odplula za podmornicami na odprto morje.

Naslednjega večera so pripluli do ladjevja admiral Mikawe. Torpedi, katerih doseg je znašal 75 do 80 kilometrov, naj bi ostali na podmornicah vse dotlej, dokler se sovražnikove ladje ne bi dovolj približale. Ko pa bodo topovi s križarke in rušilcev pritegnili topniški ogenj z ameriških ladij, nase, bodo živi torpedi tiho krenili pod morskno gladino v napad.

Naser in Amer

Zapirali bi oči pred resnico, če bi trdili, da so bile armade arabskih dežel temeljito pripravljene, izurjene in tudi opremljene za spopad z Izraelom. Vojaški poraz je toliko bolj boleč, ker se je kmalu rasknilo, da je bilo narobe še marsikaj drugega. Ko je predsednik Združenih arabskih republik Gamal Abdel Naser uvidel, kaj se je zgodilo, je vso odgovornost prevzel nase in hotel odstopiti. Toda množice so zahtevale, naj ostane na položaju.

Potem je bilo treba poiskati resničnega krivca oziroma krivce. Pri tem se je Naser znašel v zelo neprijetnem položaju, ker je moral obratovati s svojim najboljšim sodelavcem in prijateljem: maršalom Abdelom Hakimom Amerjem, prvim podpredsednikom republike, predvsem pa vrhovnim poveljnikom vojske. Sodelovala sta desetletja, kovala sta načrte za lepšo prihodnost in leta 1952 sta skupaj izvedla vojaški udar, ki je začel egipčanske revolucije. Amer je kot vrhovni poveljnik vojske opravljal najzaupnejše dolžnosti, vodil je misije svoje domovine v tujino, bil je pomemben faktor v političnem življenju dežele, elasti pa ob združitvi Egipta s Sirijo. Glede na to dolgotrajno sodelovanje in zvestobo ga Naser ni dal aretirati ali zapreti kot vrsto drugih visokih oficirjev, marveč je bilo Amerju samo ukazano, naj se umakne v domačo vas, česar pa ni storil.

V čem je Amerjeva krivda? V tem, da je predsednika Naserja prepričeval, da je egipčanska armada dobro opremljena in izurjena za spopad z Izraelom, v resnici pa je bilo drugače: vojske in položaji v vojski so imeli pomehkuženi in pokvarjeni ge-

Razgledi s 16. vzporednika

nerali in polkovniki, ki so včasih zelo malo vedeli, kakšno je moderno vojskovanje in sodobna strategija. Zlasti med vojno so se mnogi izmed njih sramotno vedli.

Amer je spoznal svojo zablodo takoj, 8. junija, ko je bilo konec sovražnosti, je vrhovni poveljnik skušal narediti samomor. Ni se mu posrečilo. Potem je ubral drugačo pot. Okoli sebe je zbiral zaročnike in nameraval je izvesti nekakšen državni udar, s katerim bi prisilil predsednika Naserja, naj izpusti zaprte oficirje, sam spet prevzel vrhovno poveljstvo nad vojsko, oblast pa zaupal tako imenovanemu »revolucionarnemu svetu«, ki bi bil po oblasti močnejši od predsednika republike. Zaroto so odkrili 25. avgusta, ko je Naser odhajal na konferenco v Kartumu. Potem je predsednik povabil Amerja k sebi, se pogovarjal z njim, ga skušal prepričati, da je na napačni poti, ker pa to ni zaleglo, ga je dal aretirati. Amer je potem drugič poskušal narediti samomor.

Ko so odkrili zaroto, so aretirali 43 aktivnih oficirjev, se pravi takšnih, ki so ostali v vojski in ki jih niso aretirali takoj po porazu z Izraelom. Aretirali so tudi pet nekdanjih oficirjev, ki so bili tesni Amerjevi sodelavci, pa policijskega oficirja, šestnajst podoficirjev, sedemdeset civilistov — tudi nekaj Amerjevih sorodnikov — in štirinajstdeset felahov, ki jih je Amerjev brat najel za posebno maršalovo stražo v kairski vili. Med aretiranimi so bili tudi Abas Ravdan (prej notranji minister), Salah Nasr (prej šef obveščevalne službe), Samseidin Badran (prej obrambni minister) itd. Ugotovili so namero zaročnikov, da bi za predsednika vlade postavili Badrana.

Amerja še zmerom niso zaprli. Še naprej je živel v Kairu in spreminjal svoje stanovanje v zaročniško shajališče in skladišče orožja. 13. septembra sta prišla k njemu novi vrhovni poveljniki general Fawzi in šef generalštaba Riad. Pogovoriti sta se hotela o zaroti, toda Amer ni hotel odgovarjati. Potem je odšel iz sobe in ko se je vrnil, je imel peno na ustih. Rekel je, da bo »vsak hip vsega konec«. Naglo so ga odpeljali v bolnišnico, kjer se mu izprali žlečodec in ga rešili. Toda drugega dne je spet vzel strup. Tokrat ga ni bilo mogoče rešiti.

Pravijo, da Amerja ni mogel prepričati niti Naser, da nima prav. Baje ga je prevečevala misel, da je edinole on na pravilni poti in da bi samo stara oficirska garda lahko rešila deželo. To je le nekaj dogodkov, ki kažejo, kako težaven je notranji položaj v ZAR, ki pa se ne sme še zapletiti, zakaj arabske države morajo kolikor toliko urejeno nastopiti v svetu ter doseči diplomatsko zmago — doseči, da se bodo izralske čete umaknile na nekdanje položaje. Šele potem bo mogoče odločneje urejati notranje zmede.

Belo in črno

Eno najhujših notranjepolitičnih vprašanj v Združenih državah Amerike je rasna enakost. Tudi tisti beli Američani, ki se delajo rasno strpne, priznavajo, da imajo sicer radi črnce za prijatelje, nikakor pa ne za zete v hiši. Mešanih zakonov je v ZDA še zmerom zelo malo: okoli dva tisoč od 1.800.000, kolikor jih sklenejo vsako leto. Prvič se je zgodilo v Ameriki, da se je belec oženil s črno leta 1614, potem so bili takšni zakoni zelo redki: v zvezni državi Tennessee na primer se je od secesijske vojne pred sto leti prvič zgodilo ravno letos, da je črncec vzel belko za ženo. Posamezne države so to prepovedovale in šele letos je vrhovno sodišče ZDA sklenilo, da je to protiuslavno.

V takšnih razmerah je kakor strela z jasnega neba prišla v javnost novica, da se je hči ameriškega zunanjega ministra Deana Ruska omožila s črncem, Margaret Elizabeth Rusk in Guy Gibson Smith sta se spoznala pred nekaj leti, se zaljubila, se zaročila in se pred kratkim poročila. Seveda s privoljenjem Deana Ruska.

Ruskova družina je iz južne države Georgije, kjer je rasizem še danes zelo močan. Glede na letošnje rasne nemire, ki so bili najhujši v zadnjih letih, je Dean Rusk odšel k predsedniku Johnsonu, mu povedal, kaj bo storila hči, ter mu ponudil, da odstopi. Toda Johnson je dejal svojemu prvemu sodelavcu, naj ostane na položaju.

Potem je prišla poroka: ni bila v Washingtonu, marveč v Kaliforniji. Pri obredu so bili samo trije črnci: ženin in njegovi starši. Reakcija je bila različna: napredni ljudje so v tem videli lep zgled, drugi — tako belci kot črnci — pa so poroko napadli. Belci iz že znanih razlogov, črnci pa zato, ker so Smithovi »nepravilni«: ženinov oče je pentagonski strokovnjak, mati pedagoška delavka, njuni dohodki pa večkrat presegajo dohodke povprečne črnske družine. Tisk je dogodku posvetil precej pozornosti in nekateri listi so šli v hinavščini celo tako daleč, da so poudarili, kako ženin le ni čisto črn, marveč »bolj temne polti«, ker je le oče pravi črncec, mati pa indijanska črnska mešanica itd. Potem so sporočili vrli ameriški javnosti, da je Smith »dober fant«, ki bo kmalu po poroki odšel v Vietnam in se bojeval proti partizanom v helikopterskih enotah. Sam ženin pa je takoj po poroki izjavil, da se boji za sorodnike, ki žive v južnih državah: belci bi se v besu utegnili znesti nad njimi.

Nekateri vidijo v tem tudi spretno politično potezo. Baje si je sam predsednik Johnson želel pridobiti črnske glasove na prihodnjih predsedniških volitvah s tem, da bi se njegova starejša hči omožila s črncem. Toda to je le malo verjetno. Neki črnski voditelj je izjavil, da Johnson sicer v javnosti rad stiska roko črncem, v resnici pa je takšen, da bi najraje pobegnil v kakšno puščavo in ko bi bil prepričan, da ni daleč naokoli žive duše, zakričal: »Zamorec! Zamorec!«

Johnsonova hči je medtem že dobila zaročenca, oficirja mornariške pehote, ki bo kmalu odšel v Vietnam. To je mogoče dober adut, češ tudi predčelnikov zet se tolče v Vietnamu. Toda v predvolilni kampanji prihodnje leto se bo Johnson lahko bolj postavil za Ruskom oziroma njegovim temnopoltim zetom. Na zunaj bo res težko očistiti sedanji Johnsonovi administraciji, da ni naklonjena črncem.

V mesecih, ki naglo minevajo in ki zaradi nerešenega razpleta vietnamske vojne mečejo slabo luč na Johnsona in njegove sodelavce, pride prav vsaka rešilna bilka, čeprav je še tako tenka.

STANE IVANČ

RAZSTAVA O AVSTRIJSKEM ODPORNIŠKEM GIBANJU V LJUBLJANI

»To, kar je fašizem, storil človeštvu, ne sme nikdar zatoniti v pozabo.« — Dr. Theodor Körner

Muzej ljudske revolucije v Ljubljani nudi gostoljubje še enemu pričevalcu grozot nacističnega divjanja med drugo svetovno vojno. Minuli petek popoldne so v avli muzeja ob navzočnosti predstavnikov družbeno-političnega in kulturnega življenja Slovenije — med njimi je bil tudi predsednik RO ZZZ NOV Franc Leskošek-Luka — ter predstavnikov avstrijsko-jugoslovanskega društva na Dunaju odprli razstavo o avstrijskem odporiškem gibanju. Priložnost ogleda zgodovinskega preseka gibanja proti nacizmu v sosednji deželi nam je še toliko bolj ljubezno dobrodošla, ker so naši pisani viri o avstrijskem odporiškem gibanju dokaj skromni, pričujoča razstava pa nam nudi celovit in jedrnat pregled tragičnih dogodkov iz časov nemške okupacije pri naših severnih sosedih.

Gradivo za razstavo je prispeval avstrijski dokumentacijski arhiv odporiškega gibanja z Dunaja, kateremu je pridal svoje gradivo Muzej ljudske revolucije v Ljubljani ter razstavo tudi pripravil. Obsega 20 panojev, vsak izmed njih pa ima 7 do 10 fotografij s fotokopijami raznih dokumentov. Razstava je obširno komentirana — na vsakem panoju je opisan pomembnejši dogodek ali obdobje.

Razstavo prične prikaz obdobja značilne nacional-socialistične propagande »En narod, ena država, en vodja«. Od 1. do 10. marca 1938 je po dunajskih ulicah in v drugih krajih ljudstvo demonstriralo za svobodno in neodvisno Avstrijo. Dva dneva zatem nemški vojski že prekoračijo mejo; 1. aprila zapelje v koncentracijsko tabo-

ta je bila moja zvezda vodnica.« je pisal v poslovnem pismu svojima otrokoma Fritz Hedrich. Bili so to možje, žene in mladina, socialisti, katoličani in komunisti, ki so se upirali priznati spremembo Avstrije v Ostmarko. Niso bile v Avstriji samo tolpe, ki so hodile po cestah in vpile »Heil Hitler!«. Bilo je tudi mnogo Avstrijcev, ki so se uprli vojni in nasilju. V letih 1939—1945 so samo na Dunaju usmrtili 95 žensk, med njimi 50

TV oddaje o oktobrski revoluciji

Poročali smo že, da pripravlja beograjska televizija serijo, ki bo posvečena oktobrski revoluciji. Šest epizod te televizijske serije bo uvrstila v svoj program v oktobru na mesto »Vremeplova« oziroma »Sprehoda skozi čas«, kot pravimo slovenski verziji te oddaje. Prva oddaja bo posvečena Nedeljku Milkiću, delegatu na prvi konferenci kominterne. Ciklus bo nosil naslov »Dokumenti in čas«.

zaradi širjenja letakov. Mnogo Avstrijec so obglavili tudi v Münchnu in Berlinu. Ob strani panoja so imena nekaterih žrtv. Hedy Urach, članica ilegalnega centralnega komiteja KP Avstrije, ki se je leta 1939 vrnila iz Belgije in začela graditi obsežno odporiško organizacijo, so zaradi »veleizdaje« obsodili na smrt... Dr. Käthe Leichter, socialistična funkcionarica, članica dunajske delavske zbornice in znanstvenica, je bila v Ravensbrücku ena prvih žrtv množičnega pobijanja v plinskih celicah... »Pomlad« in »Jesen« sta bili gesli, s katerima so se v gradu Trautmannsdorf v Pottenbrunn sestajali avstrij-

skih partizanov s predhodnico sovjetske armade pri Deutschlandsbergu. Partizani so pripeljali zaplenjen nemški oklopni avtomobil z rdečo-belo-rdečo zastavo. Ljubljanski muzej je gradivo o avstrijskih partizanih dodal še gradivo o 1. avstrijskem bataljonu, ustanovljenem novembra 1944 v Tribučah v Beli krajini, ki je v okviru NOVJ pripomogel k dokončni zmagi nad fašizmom.

Zelo zanimivo je tudi razstavljeno gradivo o bojih avstrijskih rodoljubov na tujem. Oskar Grossmann je vodil ilegalni tisk avstrijskih emigrantov v Franciji. Vojaški Hitlerjeve armade so v velikih nakladah delili protifašistično propagandno gradivo. Zgodaj spomlad ga je gestapo aretirati in nečloveško mučil, nato pa je za njim izginila vsakršna sled. Dr. Alfredu Klahru, enemu izmed voditeljev avstrijskega odporiškega gibanja v Franciji, je uspelo pobegniti iz Auschwitza. Padel je v bojih za Varšavo. Trude Blankopf je bila članica skupine mladih deklet, ki je poskušala pridobiti za odporiško gibanje nemške vojske v okupirani Franciji. Bila je izdana. V Angliji, ZDA, Mehiki in Švedski so velike skupine Avstrijcev opravljale obveščevalne in druge akcije. Mnogi mladi Avstrijci so se kot prostovoljci prijavili v zavezniške armade.

Dne 8. aprila 1945 so prvi sovjetski vojski zasedli obrobne dunajske okraje. Hitlerjev vojni stroj je s enkratno strahovito udarno poledenčenju je v Floridsdorfu usmrtil 3 oficirje vojske enote »Gross-Wien« Biedermann, Hutha in Raschkeja. Ti so sodelovali pri načrtih za vstajo, ki naj bi Dunaju prihranila usodo Budimpešte. Tudi drugih avstrijskih krajev po poslednji dnevi vojne zahtevali žrtve med pripadniki odporiškega gibanja.

Svoboda! Proslava osvoboditve na Dunaju. Jetniki iz taborišč se vračajo domov. Avstrijski osvobodilni bataljon koraka po dunajskem Ringu. Podpis državne pogodbe. Viskajoča množica pod gradom Bevedere.

Za osvoboditev Avstrije in drugih narodov so pripadniki avstrijskega odporiškega gibanja zastavili svoja življenja v razmerah, katerih trdoto in grozoto si danes komajda še predstavljamo. Vsem njim v spomin je Dokumentacijski arhiv ob 20. obletnici osvoboditve pripravil razstavo, ki je obiskala že Bratislavo in Prago. Njena pripoved o odporu proti nacističnemu nasilju, ki je tudi v Avstriji zajelo vse sloje prebivalstva, je prepričljiva in prav bi bilo, ko bi razstava obiskala tudi druge kraje Slovenije in Jugoslavije.

-žč-

Imeli smo ljudi...

DUSAN LONČAREVIČ

Pokojni Dušan Lončarevič je bil rojen 22. februarja 1929. leta v vasi Rovski pri Travniku v Bosni. Ustali so mu ubili očeta. Star komaj 15 let, skoraj še otrok, je stopil polet 1944 v partizane in se v vrstah borcev boril do osvoboditve.

V letu 1943 je prišel na Kočevsko. Zaposlil se je kot nosač drv s konjičji iz gozdov Kočevske. Takoj po svojem priходу na Kočevsko se je vključil v aktivno delo SZDL, ZZZ NOV, ZK in gasilsko društvo Ložine. Zaposlen je bil na gozdni upravi Stara cerkev. V Ložinah je udeležil niso in se poročil. Z ljudmi se je zelo dobro razumel in se aktivno udeleževal pri vseh delih obnove in izgradnje vasi Ložine.

V delu in življenju je bil odkrit in pošten do vseh ljudi, s katerimi je prišel skupaj. Vsi ljudje, ki so ga poznali, so ga cenili kot dobrega in zavednega občana. To so potrdili tudi na njegovi poslednji poti iz Ložin v Stara cerkev, saj je šlo za njegovo krsto nekaj sto ljudi. Pri odhodu grobu sta se od njega poslovila Jože Levstik iz Ložin in njegov rojak iz Bosne Ivo Gavrilc.

Vsi, ki so poznali Dušana Lončareviča, ga bodo ohranili v lepem spominu.

PETER SOBAR

IVAN MLAKAR — ZOFOV ATA

Na pokopališču v Bukovem smo pokopali tovarša Ivana Mlakarja — Zofovega ata iz Kočeve na Cerkljanskem. Rodil se je pred 94 leti. Življenje na neradodarni kamniti zemlji ga je ojeklenilo. Tak je prešel mnogo front prve svetovne vojne. Po njej si je ustvaril družino in žena mu je rodila sedem otrok. Nekaj let pred drugo svetovno vojno mu je žena umrla, pa je tršati možak tudi sam znal vzgojiti svoje otroke: že leta 1941 so vsi, ki so živeli doma, začeli delati v OF! Trije njegovi otroci so umrli za svobodo: Katroec so okupatorji obesili, Francka je živa zgorela v plamenih sosednje domačije, Franc-Gusti je padel na Porcu; najmlajši Lojzek je bil mrtljavec. Očeta Ivana so Italijani pri sedemdesetih internirali; ko se je jeseni 1943 vrnil domov, je odprl vrata svoje domačije vsem partizanom in jim bil pravi partizanski oče. Tudi jesen svojega življenja je Zofov ata preživel na svoji kmetiji, skromno, delavno in pošteno, kot vse svoje življenje. Nikdar ga ne bomo pozabili.

Pojasnilo

V 39. številki našega lista je na 6. strani prišlo do ne-ljubne napake: v tiskarni so zamenjali slike pokojnega Antona Simčiča-Zvoneta in pokojnega Toneta Ambrožiča-Boža, tako da je Simčičev nekrolog opremljen z Ambrožičevo sliko, Ambrožičev pa s Simčičevo sliko. Presimimo svoje imenovanj dveh pokojnikov in druge bralce, da napako oprostijo.

Partizanska ljudska pesem

MIRKO ROŠ:

GROB BREZ IMENA

Moj sinek šel je v partizane in nikdar več se vrnil ni. Osamljena za njim tujem vse dolge dneve in noči.

Teško mi je, betežni starki. Saj bil je on edinec moj! V ljubezni zvesti materini je tiha misel nanj z menoj.

Ne vem, kje sinek zdaj počiva, kje daleč proč svoj grob ima. Na kamnu, ki mu grob pokriva, imena ni nobenega.

Iskala sem ga dolga leta in mnogo videla grobov, ki matere smo jih odkrile. A brez imen je njihov grob.

Ponosd nagrobnik, črke zlate: — Tu partizan — junak leži. Življenje dal je, da živimo svobodni, srečni v miru mi.

Ne vem, kateri tvoj je grobec. Le pič drobi tam v sončni dan: »Počivaj mirno in spokojno, ti hrabri, mladi partizan!«

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.

50. obletnica oktobrske revolucije

NAŠI V OKTOBRU
IN PO NJEM

ga stališča nedvomno zelo važnih za globlje proučevanje pomena oktobrske revolucije, za popolnejše in točnejše razumevanje prispevka naših ljudi v njej ter za razumevanje spodbud, ki jih je dala oktobrska revolucija naprednim in revolucionarnim gibanjem pri nas.

V tem smislu je treba najprej omeniti znanstveno zborovanje s temo »Oktobrska revolucija in jugoslovanski narodi«, ki bo med 24. in 28. oktobrom v Kotoru. To mesto so izbrali zato, ker menijo, da je bil upor mornarjev v tem mestu najpomembnejša manifestacija na naših tleh, izvedena pod vplivom oktobrske revolucije. Takrat so mornarji, mobilizirani v avstro-ogorsko mornarico, razbesili na 40 ladjah rdeče zastave in postavili komandi svoje zahteve.

Zborovanje v Kotoru bo delovalo kot plenum, kjer bodo poslušali več referatov s širšimi temami o Oktobru. En sestanek bo posvečen prav vstaji v Boki Kotski, nadalje pa bo zborovanje potekalo v treh sekcijah. V prvi bodo razpravljali v okviru skupnega naslova: »Revolucionarno in družbeno-politično dogajanje v Jugoslaviji v času Oktobra (1917–1921)«. V drugi bodo govorili o mednarodnem delavskem gibanju in nekaterih pogledih na mednarodne odnose med revolucijo in po njej, v tretji pa je glavna tema: »Oktobar in nekatera vprašanja ideologije družbeno-političnih in pravnih ved«.

Pričakujejo, da se bodo zborovanja udeležili tudi predstavniki naših akademij znanosti, univerz in drugih znanstvenih ustanov, kakor tudi več znanstvenikov iz drugih držav. Izbor gradiva s tega zborovanja bodo objavili v tisku.

Koliko Jugoslovancev je sodelovalo v oktobrski revoluciji, je težko reči. Po približnih ocenah jih je bilo 30 do 40.000. Kakšna je bila njihova vloga, kakšno usodo so doživeli, in kakšne akcije so opravljali, slavo so si nekateri priborili s svojimi junastvi, bo vsaj približno pojasnil skupni sovjetsko-jugoslovanski zbornik dokumentov. V njem bo največ gradiva o vlogi jugoslovanskih internacionalistov v oktobrski revoluciji in državljanski vojni, o jugoslovanskem prostovoljskem korpusu v Rusiji in sploh o aktivnosti jugoslovanskih delavcev v SZ od 1917 do 1921.

Do zdaj so v naših in sovjetskih arhivih našli mnogo dragocenih dokumentov, ki pričajo o tem. Prek njih bodo bralci dobili prepričljiv dokaz o široki dejavnosti naših udeležencev oktobrske revolucije, o ustanavljanju njihovih partijskih organizacij pri ruski KP, o sodelovanju Jugoslovancev pri organiziranju tujih delavcev v Rusiji, o njihovem povezovanju v različnih ruskih krajih in pokrajinah ter o njihovi vojaški in propagandistični dejavnosti.

Ta dejavnost nikakor ni bila majhnega pomena. Spomnimo se samo, da so bili mnogi Jugoslovani poveljniki najnižjih in najvišjih stebrov Rdeče armade, da so med revolucijo in državljansko vojno izhajali v Moskvi, Petrogradu, Kijevu, Caricinu, Taškentu in Irkutsku ter v nekaterih drugih mestih celo časopisi v jugoslovanskih jezikih ter da so prevredili precej del iz sovjetske literature.

Dokumenti v tem zborniku bodo najbrž sneli pajčolan tajinstvenosti z mnogih nejasnosti glede pgerka Alekse Dundića. Prav tako bomo dobili jasnejšo sliko o našem Gustavu Baraba-

šu, organizatorju internacionalnih enot in načelniku štaba neke sovjetske armade na južni fronti v letu 1918.

Zanimivi bodo tudi dokumenti, ki bodo osvetlili like Danila Srdića, komandanta nekaterih enot Rdeče armade ali po tolikem času več spregovorili o vlogi Ilije Milkića, enega izmed prvih članov izvršilnega komiteja internacionale, o Borivoju Agatonoviću, Andriji Stojanoviću, dr. Filipu Kumbatoviću ter o mnogih drugih jugoslovanskih herojih v oktobrski revoluciji, ki so dobili največja priznanja.

Za našo in širšo javnost bo tudi zanimivo, če bo natisnjen, kar bi se vsekakor moralo zgoditi, zbornik spominov še živih Jugoslovancev, ki so sodelovali v oktobrski revoluciji. Od okoli 400 (čeprav jih je precej več) so do zdaj zbrali več kot 3500 natipkanih strani spominov na revolucijo in državljansko vojno. To so sveži in vsebinsko stvarni dokazi, do zdaj večinoma še neznani, in kolikor jih je bilo mogoče primerjati z dokumenti, tudi resnični.

Spomnimo se samo še tega, da je zbrano gradivo o proslavljanju dneva oktobrske revolucije v Jugoslaviji od 1918. do 1945. leta in da so končali z zbiranjem podatkov za bibliografijo vseh posebnih izdaj, knjig, brošur in člankov o Oktobru, ki so bili pri nas objavljeni do 1945. leta. V posebni številki »Prispevkov za zgodovino socializma« bodo natisnili tudi dela naših znanstvenikov, ki so sodelovali marca letos na mednarodnem znanstvenem zboru v Moskvi.

Vse to so na kratko prispevki naših znanstvenih ustanov k proslavljanju petdesetletij oktobrske revolucije.

Po »Rorbi«

DVOJNA OSVEŽITEV

ora
najboljša ta hip!

FRED PODELITVIJO DOMICILA PARTIZANSKIM MORNAŠKIM ENOTAM

KRALJU SMO POKAZALI HRBET

Vest, da pripravljajo srečanje slovenskih mornarjev v Piranu, kjer bodo mornariške enote dobile domicile, sem sprejel z velikim zadovoljstvom. Dne 14. oktobra se bomo srečali soborci-mornarji, tovariši, ki po vojni še nismo imeli priložnosti, da bi se organizirano srečali. Za tiste, ki smo prišli v NOVJ iz Egipta, poteka prav ob tem času 24 let od burnih dogodkov ob pripravah za odhod večje skupine mornarjev v NOVJ.

Bili smo daleč od domovine, zbrani s vseh koncev Afrike, podrejeni angleškimi in starim jugoslovanskim vojaškim oblastem. Te so močno nasprotovale razvoju NOB. Leta 1943, pa tudi kasneje, so angleški uradni krogi dajali znatno podporo emigrantski jugoslovanski vladi, ki se ni mogla, niti se ni hotela sprijazniti s tem, da v domovini raste nekaj novega. Emigrantska vlada v Kairu je hotela zadržati čim več vojske, verjetno z namenom, da bi se z njeno pomočjo vrnila v Jugoslavijo.

Kaj se dogaja v Jugoslaviji, nismo vedeli natančno. Slovenci, ki so bili po Egiptu po raznih službah že od prej, so vedeli povedati, da je po nacistični zasedbi nastalo v Jugoslaviji več gibanj in da nekatera med njimi sodelujejo z okupatorjem, med drugimi tudi četniki, ki jih podpira emigrantska vlada. Ob tem smo se zamislili.

Slovenci, kar jih je bilo v Egiptu, so ob tem času gojili veliko ljubezen do Sovjetske zveze. Med nami pa se je vedno bolj širilo spoznanje, da se v Jugoslaviji bojujejo proti okupatorju edino partizani, ki jih vodijo komunisti. Francoski časopisi, ki so veljali za najbolj stvarne, tudi niso pisali kaj dosti o stanju v naši domovini. Zaradi nejasnosti in vsega drugega je bilo življenje v naši enoti vsak dan bolj mučno.

Nastanjeni smo bili v angleškem mornariškem centru, kakih 20 km od središča Aleksandrije, kot mornarji ju-

goslovanske kraljevske mornarice. Štab mornarice pa je imel sedež v središču Aleksandrije. Mornarji, ki so službovali v štabu, so stanovali v posebni bazi prav tako v središču mesta. Bazen oficirjev, vojakov in nekaj malega mornarjev, ki so emigrirali iz Jugoslavije zvečine že leta 1941, nas je bilo največ slovenskih Primorcev in Istranov, nekaj tovarišev pa je bilo tudi iz drugih krajev Slovenije in Jugoslavije.

Ze takoj ko smo prišli iz zavezniškega ujetništva v kraljevske jugoslovanske vojske, je marsikdo izmed nas dobil občutek, da so ga ogoljufali. Pred smo nam obljubljali, da pojdemo takoj v boj v Jugoslavijo, ko pa smo bili v kraljevski vojski, ni bilo o teh obljubah nič več slišati.

Vesti o dogodkih v Jugoslaviji in čela vrsta okoliščin pa so izzvale v nas sklep, da se moramo organizirati in zahtevati odhod v Jugoslavijo. Sestavili smo poseben odbor z nalogo pridobiti čimveč somišljenikov. Po večmesečnem previdnem in zagrizenem delu je bilo 90 mornarjev pripravljeno iti z nami.

Potem smo napisali zahtevo, ki jo je podpisalo vseh 120. Oddali smo jo komandi jugoslovanske kraljevske mornarice. Tako smo odkrili svoj namen in prepričanje.

Sledili so strogi povračilni ukrepi. Najprej so nam povedali svobodno gibanje ter tako prekinili zveze med našim taboriščem in bazo mornarjev, ki so služili v komandi. Naš komandant pa nas je skušal pregovoriti, češ da bomo že šli v Jugoslavijo, toda vsi skupaj, ko bo za to napočil primeren čas. Odgovora na našo zahtevo nismo dobili, čeprav je preteklo že precej časa, kar smo jo poslali. Zato smo sklenili ugotoviti, kako je z našo zadevo. Ko smo po temeljiti razpravi dognali, da je naš položaj trden, smo se odločili za drzen ukrep ne glede na morebitne posledice. Spet smo napisali našo zahtevo in

jo odnesli na angleško komando, oficirju za zvezo v Aleksandriji. V njej smo znova zahtevali, naj nas pošljejo v Jugoslavijo, da se bomo bojevali proti okupatorjem. Odločno smo tudi odpovedali pokersko oficirjem in podoficirjem kraljevske vojske in izjavili, da ne priznavamo Družbe Mihajlovića za ministra vojske in mornarice. Naslednje jutro tudi nismo šli več v zbor. Oficirji in podoficirji so bili vsi osupli, ko so ugotovili, da niti eden izmed podpisnikov ni prišel na zborišče. Okrog 90 nas je ostalo pod šotori, drugi pa so bili v bazi. Tudi pouk smo bojkotirali; k pouku so hodili le tisti, ki se niso odločili za prestop v NOVJ.

Pričakovali smo maščevanje. Že nekaj časa so nas strašili na različne načine. Stanovali smo pod šotori skupaj z mornarji, ki niso bili na naši strani, kar je pomenilo za nas veliko težavo, saj so nam gledali pod prste in vlekli besede na ušesa. Začele so se širiti govorice, da nas bodo vse pozaprl in nas namesto v Jugoslavijo poslali v ujetniška taborišča v Indiji. Nadalje, da bo vsak drugi ustreljen, kar zahteva minister Pera Živković, in podobno. Vse to bi se lahko zares zgodilo, saj smo bili odvisni samo od dobre volje angleških vojaških oblastí.

Članj odbora smo med seboj vzdrževali stalne stike. Pogosto smo morali naglo ukrepati in odgovarjati na razna vprašanja. Predvsem pa smo skušali obdržati čimveč mornarjev na naši strani, da jih komanda z zastraševanjem ne bi odvrgla od našega namena. Naš strah pred sovražnikovo propagando je bil upravičen, saj smo v tistih dneh izgubili kakih 40 pristavev. Skoraj mesec dni smo živeli v negotovosti, nihče nam ni odgovoril na našo pisмено zahtevo. Urili se nismo, poslušali nismo nikogar, po ves dan smo bili pod šotori, izogibali pa smo se preprirom in pretepom, čeprav

so nas večkrat izživali. Tudi hranili smo se pri Angležih. V njihovo menzo smo hodili vedno v urejeni vrsti, ki jo je vodil vsak dan drug izmed nas. Od mornarjev, ki se niso odločili za NOVJ, smo se razlikovali tudi po obleki. Nikoli nismo bili enako oblečeni. Tudi tako smo hoteli pokazati, da ne priznavamo več kralja. Nekega januarskega dne dopoldne nam je komandant zadržal, da pojdemo iz taborišča že naslednjega dne, ni nam pa povedal, kam. Ukazali so nam, naj osebno opremo oddamo v skladišče, vsak naj zadrži le tisto, kar ima na sebi. Čeprav zaskrbljeni, smo z veseljem čakali odhod prve skupine. Sam sem po nalogu našega odbora odstopoval z drugo. Ko se je 40 mornarjev vkrcalo na kamion, smo bili iz druge skupine zraven. Ko je šofer pogljal vozilo, smo se od njih poslovili z bučnim vzdikom »Živela Sovjetska zveza«!

Zgodaj popoldne je kamion odpeljal tudi nas, ki smo še ostali. Kam se peljemo, nismo vedeli. Izkrčali so nas pred železniško postajo v Aleksandriji, tam so nam tudi povedali, da pojdemo z vlakom do Izmailije, od tam pa nekam naprej spet s kamionom.

Pozno ponoči smo res prišli v neko taborišče. Na naše veliko veselje smo tam zagledali naše tovariše iz prve skupine, ki so bili prišli tja že podnevi. Povedali so nam, da smo v Geneifi in da je tu zbirna baza za pristase NOVJ. Našemu veselju ni bilo konca. Ko se je zdanilo, smo zagledali na prostrani ravni velike taborišče. V delu taborišča so visele črne zastave. Zvedeli smo, da so bili v njem Grki, ki so jih internirali zaradi simpatij do odporniškega gibanja.

Nas Jugoslovancev pa je bilo zelo mnogo. Naši fantje so kmalu našli veliko tablo in nanjo napisali: »Prvi morna-

riški odred NOVJ v inozemstvu«. Seveda ni manjkalo tudi velike rdeče peterokrake zvezde.

Ko se zdaj spominjam teh dogodkov, se zavedam, da smo tudi mi s svojim dejanjem pomagali rušiti trdnost in zaupanje v jugoslovansko emigrantsko vlado. Predvsem pa smo v njenih vojaških enotah zasejali zmedo in nepokorščino. Poleg tega smo številčno okreplili NOVJ. Mnogi naši fantje so kasneje postali dobri oficirji, nekaj jih je še zdaj v vojski. Veliko število naših tovarišev pa je v vojni padlo.

Dogodke ob našem prestopu sem opisal le površno. Imena oseb in krajev sem razen nekaterih izpustil, ker sem že marsikaj pozabil, saj je preteklo od takrat že 24 let.

Na zborovanju v Piranu, kjer se bomo sestali 14. oktobra, bomo predlagali zgodovinarjem, naj v kroniki razvoja jugoslovanske mornarice opišejo tudi naša dejanja, saj je taka zahteva menda upravičena.

Pa še nekaj! Po vojni smo se razšli po vsej državi, za veliko število mornarjev nimamo naslovov. Zato vsi ne bodo dobili vabil, a kljub temu so vabljeni. Anton Jasnić

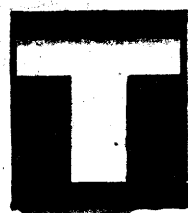
ČAS JE ZLATO, ZLATO PA DENAR!

To staro pravilo pa velja še posebno upoštevati pri gradnji. »TEHNO-MERCATOR« vam s pestro izbiro gradbenega materiala po konkurenčnih cenah in z dostavo na dom prihrani eno in drugo — ČAS IN DENAR.

Obiščite nas v enoti

»GRADBENI MATERIAL«, Vodnikova 6
(bivši prostori tovarne »Klimec«)

In svoje potrebe boste uresničili v vaše popolno zadovoljstvo.

TRGOVSKO PODJETJE NA VELIKO IN MALO
TEHNO-MERCATOR
CELJE

IVAN MIKULIN

Izza kulis fašistične policije

Premišljeval sem, zakaj so nenadoma zavzeli Italijani tako kruto stališče do svojega podrepana in služabnika. Spominjal sem se, kako so takoj po maršelskem atentatu italijanske oblasti zatirale, da Pavelič sploh ni v Italiji, da je samo večkrat potoval čez italijansko ozemlje in da zdaj sploh ne veda, kje se skriva. Nekje sem zaslišal, kako je francoska obveščevalna služba kljub temu izvolala, da Ante Pavelič mirno živi z ženo in otroki v Torinu pod imenom Luigi Silvani. Zdaj se fašistične oblasti niso več mogle izmikati. Paveliča so le morali spraviti za zapehe. To se je zgodilo konec oktobra 1934. Podobno so pripravili tudi druge njegove vodilne pajdaše kot Evgena Kvaternika in Mileta Budaka. Paveliča, Kvaternika in Budaka so zaprli lepo skupaj v udobni zapor v Torinu...

Točno ob napovedani uri sem se zgledal pri upravniku zapora. Tudi on je vedel, da pridem in me je že čakal. Nekaj časa sva se pogovarjala v njegovi pisarni. Možno se je strahovito bal, da mu ne bi jaz s svojim preveč strogim ravnanjem s Paveličem in njegovima pajdašema povzročil kakih sitnosti. Zato mi je večkrat namignil, kako naj bom z njegovimi varovanci kar najbolj obziren in da torej ukazov Mateuščija ni treba jemati dobesedno. Jaz pa sem si mislil svoje in sem upravnikova blagohotna opozorila mirno preslišal.

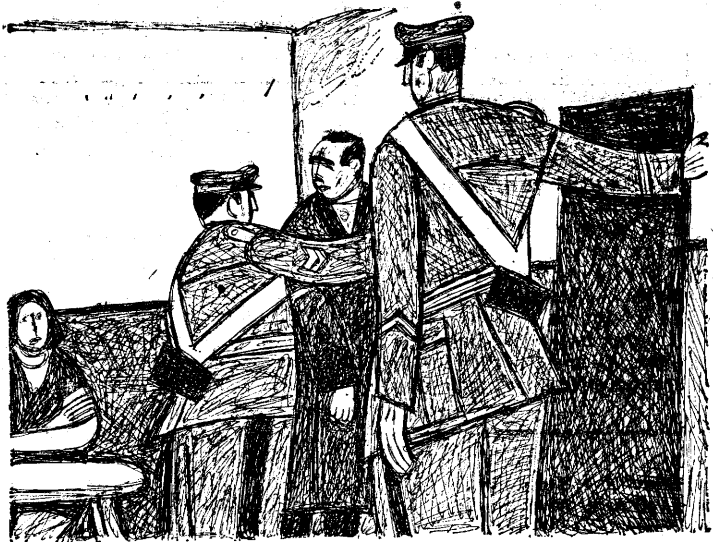
Zvedel sem, da ima Pavelič tudi v zaporih svoj apartma in da mu je žena lahko vsak dan v posebno čakalnico prinesla domačo ali gostilniško hrano. Upravnik me je peljal tudi v čakalnico, kjer sem bil na moč začuden, ko sem videl, kako razkošno je opremljena. Celotno oblaženo stolo sem zagledal. Valen sem bil uborjen in zanikrno opreme italijanskih zaporov, ki sem jih že veliko videl... Vprašal sem upravnika, kako to, da ima jetnik tako razkošje, pa je samo nekaj zamrmral. Iz tega sem sklepal, da imajo do Paveliča posebne obzire, kar prav gotovo ni ukazal edine upravnik.

Se sam sem sedel v čakalnici na stol in čakal, kdaj pride moj varovavec oz. njegova žena. Upravnik je odšel in za seboj zaklenil vrata. Ni več dosti manjkalo do poldne, zato nisem več dolgo čakal. V čakalnico je vstopila elegantna dama srednjih let. Po vedenju, obleki in obrazu sem takoj pomislil, da je Jugoslovanka. Upravnik ji je vrata odprl z globokim poklonom, kot da ne gre za jetnikovo ženo, ampak kako grofico.

Dama pa je obstala sredi sobe in me začudeno gledala. Zdal ji je spet upravnik s hlapčevsko uslužnostjo povedal, da sem funkcionar javne varnosti, s čimer me je precej povišal. Svoje ime in priimek pa sem nerazločno zamomljal, da ga gospa Pavelič ne bi razumela. Nato naju je upravnik pustil sama. Oba sva molčala, ker se z njo nisem imel kaj pogovarjati, vrhu tega pa sem sklenil, da je bolje biti tiho.

Tedaj je skozi vrata stopil v sobo Pavelič. Sledila sta mu upravnik in paznik. Žena je že prej postavila na mizo lično, precej veliko košaro z jedili. V njej sem duhal same izbrane dobrote...

Ko me je Pavelič zagledal, je kar prebledel in obstal, nato pa je začel divje kričati, da sem srbski vohun. Od upravnika je zahteval, naj me pri aretiru. Nisem se videl človeka, ki bi se bil tako neumno vedel, kot se je tedaj upravnik. Kar za glavo se je grabil...

Spet je Pavelič ponovil, da ima o meni podatke, da sem vohun jugoslovanske vlade. To mi je dalo misliti. Z njim nikoli nisem imel neposrednih stikov, mislil sem, da me ne pozna, zdaj pa sem videl nasprotno... Torej se nisem samo jaz preveč zanimal za ustaše, tudi oni so se zame...

Vmesala se je tudi Paveličeva žena. Kričala je, histerično vresčala in rotila upravniku, naj me vrže iz čakalnice. Upravnik pa me je začel rotiti, naj se odstranim, namesto da bi Paveliča spravil nazaj v celico in vrnil ženo ven.

Očital sem upravniku, da njegov nastop ni v skladu s pravili službe, ki jo opravlja, in zahteval, naj paznik Paveliča nemudoma odžene v celico. Končno se je upravnik le znešel in ukazal pazniku, kar sem zahteval. Sel sem za Paveličem v celico, da bi si ogledal »zapor«. Brž sem ugotovil, da nisem slišal preveč, ko mi je upravnik rekel, da ima Pavelič v ječi svoj apartma. Brž sem Paveliču dejal, zakaj se jezi, ko mu je tako dobro, saj to ni zapor, ampak letovišče. Zdal je Pavelič naravnost pobesnel in se hotel pognati proti meni, pa je upravnik brž zaprl vrata celice.

Opazoval sem upravnika, se čudil, ko sem videl, kako od strahu vije roke, obenem pa toži, da bo zdaj nesrečen. Nato sva se vrnila v čakalnico, kjer je še vedno sedela Paveličeva žena s kosilom. Upravnik pa se je brž vrnil k Paveličevi celici, da bi ga vprašal, kaj naj stori s kosilom, ki mu ga je prinesla žena. Pavelič mu je odgovoril, da ga je za ta dan minilo veselje do jedi.

Zdal sem začel ukrepati na lastno pest in tako izkoriščati pooblastila, ki sem jih dobil. Žena je imela dovoljenje, da vsak dan ob dvanajstih prinese kosilo v čakalnico, jaz pa sem izkoristil izged in prepovedal, da bi se z možem sestajala, saj sem vedel, da mu prinaša obvestila in prejema ukaze. Odslej je morala puščati kosilo pri vходу in do Paveliča ga je nesel paznik...

Naslednji dan je spet prinesla kosilo. Zelo se je čudila, ko je zvedela, da ne sme govoriti z možem in da mu ne sme nesiti kosila. Takoj je protestirala pri upravniku...

Meni pa je eden izmed paznikov prinesel košaro s kosilom za Paveliča v posebno sobo, da bi jo pregledal. Takoj sem zapil očmi v steklenico za vino. Zamašek je bil ovit z drobnim papirjem, popisanim z drobno pisavo. Zasegel sem sporočilo in ukazal, naj ga preslikajo. Bilo je sporočilo o delu ustaških organizacij. Seveda sem potem listek tudi zaplenil.

Prvi dan je Pavelič kosilo kljub zaplenbi lističa še sprejel. Toda upravnik je najbrž kar hitro obvestil njegovo ženo, da sem našel listek s sporočilom v steklenici. Zato je žena naslednji dan poslala Paveliču sporočilo v klobasi, drugi dan v kruhu, nato v makaronih in podobno, skratka vsak dan drugje. Menda ni treba posebej povedati, da sem vsa ta poročila prestregel in jih predložil Paveličevim dokumentom.

Izdajalcu pa sem skušal čimbolj zagreniti življenje. Nekoč sem s svinčnikom nalašč prerezal vsak makaron posebej, pa tudi drugače sem mu kvaril hrano, kolikor sem le mogel — dokler ni bodoči poglavinik nazadnje obupal in odklonil prejemanje hrane od doma, nato pa napovedal gladovno stavko.

(NADALJEVANJE)

Ta mesec, 11. oktobra, bo Kranjčeva mama iz Ivanjega sela pri Rakeku stara osemdeset let.

To so že lepa leta in jubileja jih pričakuje pri dobrem zdravju. Človek ji ne bi prisodil te starosti, v kateri so mnoge vrstnice in vrstniki že zelo betežni.

Rojena je bila v kmečki družini v Ivanjem selu, tri brate in dve sestri je imela. Leta 1911 se je poročila z že-

zali, iz katere hiše sta dva nova partizana in stara aktivista, so grozili, da bodo vse požgali in pobili. Pod kozolcem, kjer je bilo polno drv in lubja, so že kurili ogenj, niso pa vedeli, da je notri skrito še dosti partizanskih tiskovin. Očeta pa so odpeljali v internacijo, bil je v Viscu in se je vrnil ob italijanski kapitulaciji ves bolan.

Mati in hči, ki je zdaj polročena na domu, pa sta ostali

dovoljenja. Očeta je ukazal, naj ga pustijo, ker je zaenkrat še on odgovoren za to območje.

Kljub temu pa so večkrat imeli preiskave, okoli hiše so postavljali domobranke zasede, hči pa je morala na prisilno delo kopat strelske jarkove v Postojno. Tako so vsi dočakali konec vojne, sinova sta se vrnila in materino veselje je bilo neizmerno.

Partizanski materi Tereziji Kranjc kličemo: »Se na mnoga leta!«

Kranjčeva mama — osemdesetletnica

lezničarjem, dva sinova in hčer sta imela.

Vsa družina se je takoj v začetku vojne vključila v Osvobodilno fronto. Oba fanta, Janez in Franc, sta bila med prvimi in sta zgodaj spomladi 1942 odšla tudi sama k partizanom. Janez je zdaj predsednik občinskega odbora Zveze združenj borcev NOV v Postojni, Franc pa živi v Ljubljani kot upokojeni polkovnik.

Kaj vse je morala mati pretrpeti, ko sta izginila sinova! Italijanski vojaki, ki so jim domači izdajalci takoj poka-

doma in po svojih močeh kljub vsemu še vedno pomagali partizanom, kar sta največ mogli. Janez je večkrat prišel domov, dokler ni odšel na Koroško. Nekoč je sedel v kuhinji in se pogovarjal z neko sorodnico ter ji kazal sveže partizanske časopise, ko so prihrumeli Nemci. Naglo je skočil v klet, sorodnica pa je skrila časopise v nedra. Nemci so hoteli vzeti prašiča, za Janeza niso vedeli, da je doma. Nekdo je stopil do oficirja v bunkerju pri progi in ga nekako prepričal, da nekakšni vojaki hočejo vzeti kmetu prašiča brez

Posvetovanje o posledicah trpljenja po ječah in taboriščih

V Wiesbadnu v ZR Nemčiji je bil konec avgusta letos VII. mednarodni kongres za psihoterapijo. Ob tem kongresu so na posebnem simpoziju razpravljali tudi o poznih vplivih trpljenja po raznih koncentracijskih taboriščih na zdravstveno stanje preživelih zapornikov.

Ko je profesor H. Winnik iz Jeruzalema odprl simpozij, je med drugim ugovoril:

Dvainvajset let je sicer že minilo od taktar, ko so žrtvam nacizma odprli vrata koncentracijskih taborišč. Toda usoda preživelih, še posebno njihovo telesno in duševno zdravstveno stanje, ni doslej spodbudilo še nikogar k znanstveno teoretičnim opazovanjem. Ostaja torej še vedno odprto nujno praktično vprašanje izrednega pomena.

V razpravi na simpoziju so sodelovali profesorji svetovnega slovesa, psihiatri, psihoterapevti, psihoanalitiki, ki so predavatelji na univerzah ali vodje znanih klinik.

Izjave udeležencev razprave se nanašajo na obsežno bolniško področje, toda — tako je ob pritrjevanju vseh prisotnih izjavil profesor Baeyer iz Heidelberga — obseg posledic, ki se pojavljajo pozneje, je mnogo večji, kot so po do sedaj izvedenih raziskavah lahko domnevali. Obžaloval je, da niso — predvsem v ZR Nemčiji — izdelali obsežnejšega pregleda življenja preživelih. Tako on kot drugi govorniki so naglašali, da se šele več let po hudih doživljajih pojavljajo telesna in duševna obolenja. Povezanost med poznejšimi posledicami in preganjanjem je treba iskati ne toliko pri pomanjkanju hrane in mučenju kot pa v duševnih stiskah in nadlogah, ki so jih zaporniki doživljali. Šele po preteku več let se pojavljajo znaki potrtosti, sprememba osebnosti, nezaupljivost, sum, razdražljivost, strah, težnja po osamlje-

nosti in druge hude motnje medčloveških odnosov. Profesor Eitgen iz Osla je opozoril na to, da sedaj tudi možganske poškodbe lahko ugotavljamo tam, kjer se je doslej govorilo »le« o duševnih motnjah.

Na današnje zdravstveno stanje preživelih pa ni vplivalo samo življenje po ječah, v taboriščih, v izgnanstvu. Tisti, ki so se zaradi svoje patriotične ga zadržanja počasi vrnili po osvoboditvi leta 1945 domov, kar se je v deželah, ki so bile med vojno okupirane, tudi zgodilo, so lahko tudi danes povsem zdravi. Toda razni povojni do-

vest, da so obsojenega morilca iz koncentracijskega taborišča izpustili iz ječe, ker da mu je potrebna dietna hrana, pri preživelih porušili njihovo ravnotežje, ki so ga pridobili z rehabilitacijo, da nato hudo zbolijo.

Tudi na videz neznamen ne-sporazum v družbenem življenju lahko še danes vpliva kot poškodba: na primer ponovni zdravniški pregled zaradi odškodnine. Priznana odškodnina je pač vedno del življenjske eksistence — za posameznika tudi edini vir dohodka. Toda pri tem ne smemo pozabiti, je naglašal dr. Kind iz Švice, da ne

Trdnjava svobode... »Svica, trdnjava svobode, je postala pribežališče vseh tistih, ki bežijo pred davčnimi inspektorji,« je napisal nemški pisatelj in politik G. Grass.

Šlikarjevo maskevanje. Britanska ministrica za promet je pri pešcih precej priljubljena, tembolj pa je osvojena pri avtomobilistih. Čeprav ima Barbara že petdeset let, je prav prijetna zunanost in zelo simpatična. Šlikar Laurence Isherwood, nedvomno razkazal avtomobilist, je razstavil njen »portret« na razstavi v Oxfordu. Neki kritik je napisal: »To je rafinirana oblika maskevanja za vse muke, ki jih Barbara Castie povzroča avtomobilistom v Britaniji.« Nikdar ni še hčice tako potretiral kakšnega ministra za promet, Gre namreč za ženski akt, sliko ženske, raztegnjene po blazinah, obrisi akta pa sta dve rumeni liniji, ki enako kakor tiste po ulicah, opozarjajo avtomobiliste, da je ustavljanje prepovedano. »Strateška« mesta na aktu so pokrita s prometnimi znaki. Barbara pravijo »stigrica«, vendar pa ni niti z mezinem zganila, da bi odstranili sliko z razstave. »Tigrica« bržkone misli — pravijo — da se utegnejo nedisciplinirani vozači ob gledanju te slike marsičesa naučiti...

Kdo bo plačal? V Londonu so ob demonstracijah proti grški diktaturi aretirali tudi pet žensk. Po nekaj dneh so jih izpustili. Te ženske so potlej poslale pismo ministrstvu za pravosodje, v katerem so mu povedale, da jemljejo kontracepcijske tablete (za preprečevanje zanositve) in da so, ker so bile zaprte, ušle kontracepcijsko kuro. Tako ne bodo nič začele niti tablete, ki so jih bile vzle, preden so jih priprli. Žena pravi v pismu: Kdor je kriv, da smo žanosile, naj plača odškodni-

VRADENCIM

SE DOBIMO!

mineralne kopeli

godki lahko vplivajo na njihovo zdravstveno stanje še mnogo huje kot trpljenje, prestano v ječah in taboriščih. Profesor Eitgen je taka izvajanja spoplnil z ugotovitvijo, da lahko tudi

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in še poleg moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.

gre samo za gmotno plat. Odškodnina je sestavni del duševne ravnotežja, ker pri tem odpade del skrbi na družbo. Zniževanje ali odvzem odškodnine pomenja novo poškodbo za pacienta. V takem primeru se preživi čuti ponovno obdolženega. Nasprotno pa bi lahko priznanje odškodnine za prestopno trpljenje močno vplivalo na odpravo poznih posledic in odprlo pot popolni rehabilitaciji preživelega.

Čeprav so strokovnjaki v razpravi naglašali v prvi vrsti zdravniške poglede za pomoč nekdanjim preganjancem, so bili kljub temu enotni v mišljenju, da pripada okolici, v kateri le-ti živijo, odločilna vloga. Omenjali so biokratske ovire pri zdravljenju, vlogo žrtve v družbi, vzroke in premagovanja korenin vseh težav, ki se pojavljajo v zadnjem času, predvsem pa strah pred vojno in novim fašizmom.

no... Kako bo sodišče rešilo to zapleteno zadevo? V prihodnje utegne morebitna razsodba otežiti vse policijske operacije proti demonstrantom, kajti kdo naj ve, katera ženska jemlje kontracepcijske tablete.

Včerajšnja in današnja soproga... Nemški filmski igralec Gerd Fröbe je izjavil na nekem sprejemu: »Nekaj je lahko moški našel soprogo, ki je znala kuhati kakor njegova mati, danes pa se utegne raje primeriti, da naleti na soprogo, ki popiva kakor njegov oče.«

Namen ali naključje? Londonski dnevnik »Evening Standard« je opozoril Scotland Yard, naj pazi, kje lepijo njegovi ljudje plakate, s katerimi opozarjajo ljudi na pomoč, ki jo lahko nudijo londonskim policajem. Na neki londonski železniški postaji sta namreč nalepljena dva plakata, drug poleg drugega. Na prvem, ki ga je nalepila »Vojska rešitve«, je napisano: »Bog je naša zaščita!«, na plakatu pa, ki so ga poleg prvega nalepili ljudje Scotland Yarda, pa je rečeno: »On ne more biti povsod, zato kar sami pokličite policajo, če opazite kaj sumljivega!«

Zakon je zakon... Frédéric Cole je bil obsojen na povračilo škode v znesku 52.000 funtov štirilingov (182.000.000 starih dinarjev) neki londonski banki, ki ga je tožila, sodnik John Paul, ki je izrekel to sodo, je izjavil, da je ravnal po črki zakona, pa čeprav je bil ves proces nesmiseln. Obsojeni Cole je bil namreč zaradi soudeležbe pri ropu v banki obsojen na 15 let zapora. Možakar, ki nima v žepu niti prebite pare, sedi zdaj v zaporu. Mogoče pa mislijo bančniki, da bo kdaj Cole v kakšni loteriji zadel glavni dobiček ali da mu bo kak stric iz Amerike zapustil nekaj milijonov dolarjev?

Orla
najboljša ta hip!

Komunalno podjetje Ravne na Koroškem

OPRAVLJA DELA NA VODOVODNIH INSTALACIJAH
IN KANALIZACIJAH
IZVRŠUJEMO MIZARKE IN ZIDARKE USLUGE
TER OPRAVLJAMO PREVOZNISTVO PO NAROČILIH

ZA CENJENA NAROČILA SE PRIPOROČA DELOVNI KOLEKTIV
Z SOLIDNIM DELOM IN HITRO OPRAVLJENIMI NAROČILI

● Artičoka (Cynara scolymus) je priljubljena, lahko prebavljiva povrtnina, ki je zelo razširjena v sredozemskih deželah. Poznani so jo že Egipčani in stari Rimljani. Za živilo se uporablja njeno mesnato cvetišče z debelimi, sočnimi listi in sicer v zgodnji pomladi. Glavna redilna sestavina te povrtnine je ogljikov hidrat inulin (8 do 14 odst.). Iz kuhane artičoke je moč pripraviti razne okusne jedi. V zadnjem času so ugotovili, da ima artičoka tudi zdravilne lastnosti: izvleček iz artičoke spodbuja izločanje prebavnih sokov in izločanje seči. Spričo tega jo uporabljajo za zdravljenje nekaterih želodčnih bolezni, boleznijeter, ledvic, sečnika in sečevodov.

DROBNE zanimivosti

● **Kalifornijski kondor** utegne izumreti. Kondor je največja, v velikih višavah leteca ptica, ki je kakovostno živila na Zemlji. Razpon njenih perutnic doseže približno trimetrsko širino. Kondor je sicer zaščiten ptica, vendar živi, po domnevi ornitologov, komaj še približno petdeset teh orjaških orlov. Kondor izumira, ker se počasi razmnožuje, saj znesne njegova samica samo po eno jajce vsako drugo leto. Mladiči potrebujejo sedem mesecev popolne in nadaljnjih sedem mesecev delne nege. Če zapusti iz kakršnegakoli razloga mladiča samec ali samica, ga zapusti še drugi, ker ena sama ptica ne more najti dovolj hrane za mladiča in zase. Kakor vsi veliki orli, se tudi kalifornijski kondor hrani z mesom.

● **Kopriva** je večletna, odporna rastlina, ki raste vsepovsod in se razmnožuje s koreninami in s semenom. Kopriva ne poganja in ne zmazuje, utegne pa zrasti tudi meter in pol visoko. V vzhodnih deželah jo štejejo za tekstilno rastlino in jo uporabljajo kot surovino za proizvodnjo tekstilnega blaga, embalažo, vrvi itd. V Belgiji in Franciji gojijo koprivo na njivah in jo uporabljajo kot surovino za tekstilno blago. Za hektar površine porabijo 12 do 15 kg semen. Tudi v naših krajih poznajo koprivo kot zelenjavo. Gosta, primerno zabeljena juha iz kopriv je okusna in redilna s precejšnjo količino klorofila in vitamina C. Kuhana mlada kopriva s pšenom ali ješprenjem je primerna hrana za mlado perutnino, prašičke in kunce, prav tako tudi njeno seno (kosi se lahko večkrat) in njeno seme. Stevilne svetovno znane farmacevtske tovarne v ZDA, Nemčiji, Švici in drugod prav dobro plačajo vagonске tovore posušene koprive in posušene korenike. Ne bi bilo napak, če bi skušale tudi naše zadržne organizacije in posestva, vsaj poskusno, gojiti koprive na njivah in poskrbeti za izvoz.

● **ZDA so od leta 1946, do danes porabile za vojsko in vojskovanje 904 milijarde dolarjev** (1 dolar — 1250 S-din) ali približno 57 odst. nacionalnega proračuna, za socialne namene pa komaj 96 milijard ali 6,6 odst. proračuna. To je povedal v kongresu ZDA znani kritik Johnsonove zunanje politike in nasprotnik vietnamske zločinske pustolovščine senator Fulbright. Svojo kritiko je končal z ironično pripombo: »Velika družba je postala bolna družba.« Johnson je namreč, ko je kandidiral za predsednika ZDA, na vsa usta obljubil, da bo ustvaril v ZDA »veliko družbo« (veliko blaginjo).

PET USODNIH LET ZA ITALIJO

Vlada odide v Salerno

Tedni so minevali in vojde odpora so bili čedalje nestrpnejši. Se preveč razlogov je bilo, da bi se kralja in Badoglija znebili pred koncem vojne in pred stabilizacijo političnega položaja. Eden izmed razlogov je bil tudi, da bi ob kralju in Badogliju dokaj težko spravili v vlado antifašistično opozicijo, zlasti skrajno levičarsko. Tako se je rodil sklep, naj bo v Bariju kongres antifašističnih strank. Shod je bil 28. in 29. januarja 1944 in je bil pravzaprav prvi javni uradni antifašistični sestanek v Italiji po dvajsetih letih. Veliko govornikov in veliko govorov. Na koncu so izglasovali tri predloge. Vsi so poleg drugega zahtevali odstop Badoglija in abdikacijo kralja. Levičarji so to zahtevali »tako«, liberalci in del demokristjanov, ki so se zavedali dejstva, da vojskujočim se zaveznikom ni do tega, da bi poskrbeli za volitve v Italiji, pa so bili pripravljeni počakati »do konca vojne«. Zanimivo je, da komunisti niso vztrajali pri takojšnjih volitvah. Njihove skrbi so bile drugače od skrbi li-

beralcev: volivci na jugu Italije zanje niso bili tako pomembni, tisti, na katere so računali — velika mesta na severu — pa so bili še onstran fronte.

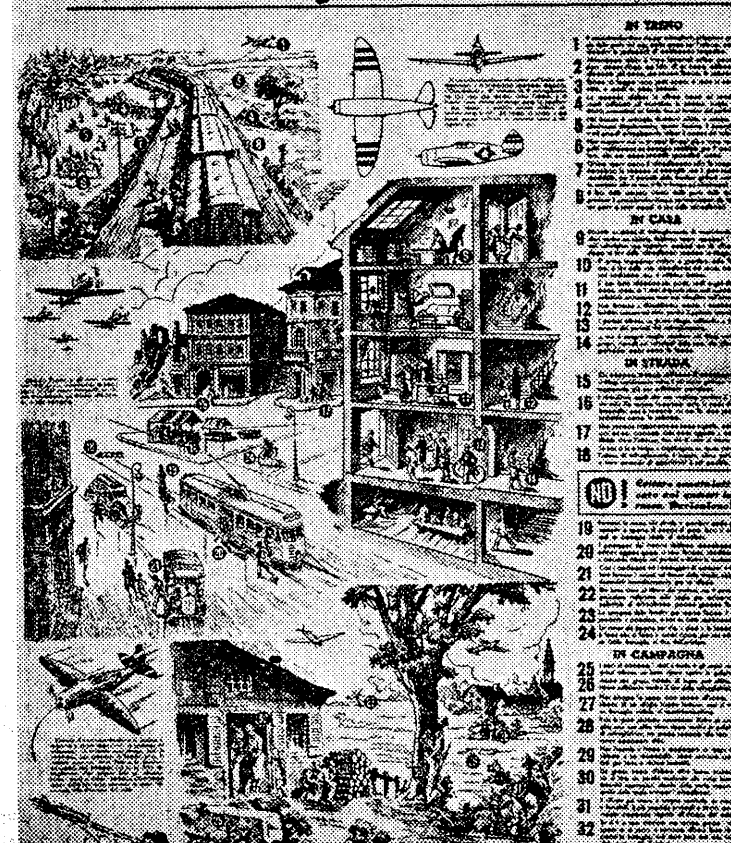
Zavezniki so docela spregledali želje, ki so bile izražene na antifašističnem shodu v Bariju. Delali so se, kot da shoda sploh nikdar ne bi bilo. Badoglijo in kralja sta bila zaradi shoda ogrožena in ušla, tako da sta se dež vlade preselila drugam: februarja 1944 v Salerno. Poleg tega je italijansko bojišče dobivalo drugotnejši pomen: tako za Hitlerja, ki je moral skrbeti za vzhodno fronto, kot za zaveznike, ki so se pripravljali na »operacijo Landlord«, na invazijo na kontinent. Gustavova linija je zahtevala preveč vojakov tako od Nemcev kot od zaveznikov. Dostikrat se je zgodilo, da so zavezniki umaknili kakšno divizijo, če je to prejšnji Hitler, ali obratno; potem pa so vojake poslali tja, kjer so bili potrebnejši.

Najpomembnejša politična spodbuda v tistem času je prišla iz Sovjetske zveze. Stalin je

ugotovil, kakšen je političen položaj v Italiji, in sklenil, naj bi kakršenkoli načrt za »pokornost« dežele preložili vsaj na dneve po koncu vojne. Potemtakem je bilo mogoče samo eno: še najbolje je priznati Badogliovo vlado. Formalno se je to zgodilo 13. marca 1944. To je vse hudo presenetilo. Zaveznikom ni bilo prav, ker jih je pri ganjal čas, ko so še imeli Badoglija za poraženega generala, njegovo funkcijo vodje vlade pa le za »začasno«. Ni bilo vseh kralju, ki je spet postal vladar Italije »po božji milosti«, toda ki mu je to med vsemi zavezniki priznala samo sovjetska Rusija. Za Vittoria Emanuela je bil to pravzaprav milostni udarec: 12. aprila 1944 je naznačil, da bo svojo oblast in kraljevska pooblastila takoj po zasedbi Rima prepustil sinu Umberto. Komunistom ni preostalo drugega, kot da se strinjajo z dejanjem ZSSR. Čeprav je v bistvu nasprotovalo sklepom shoda v Bariju, na katerem so se hkrati z drugimi antifašističnimi strankami prizadevali, da bi strmoglavili Badogliovo vlado.

Rim je bil osvojen 10. junija 1944. Kmalu nato je funkcijo ministrskega predsednika prevzel Bonomi. Bil je boljši od Badoglija, toda takšna rešitev ni zadovoljila ne Odbora za nacionalno osvoboditev na severu ne Stranke akcije, ki je imela v odboru tedaj največ glasov. Politični voditelji odbora so se zavdali, da je do osvoboditve severa še najmanj leto dni. Leto dni pod demokratsko vlado in Umbertovi kraljevanjem: kaj naj bi imeli od tega? Socialisti so se strinjali s Stranko akcije, da je treba nemudoma začeti »temeljito notranji boj«. Liberal-

ALLARME! cacciaobombardieri nemici mitragliano CHE FARE?

LEPAK Z NAVODILI OBLASTI, KAKO NAJ SE PREBIVALSTVO VEDE OB ZAVEZNIŠKIH LETALSKIH NAPADIH: V VLAKU, DOMA, NA CESTI, NA DEŽELI

razmerju s številom bojnikov ene najbolj krvavih: 72.500 mrtvih partizanov in civilistov, ki so skrivali partizane, ter več kot 39.000 ranjenih.

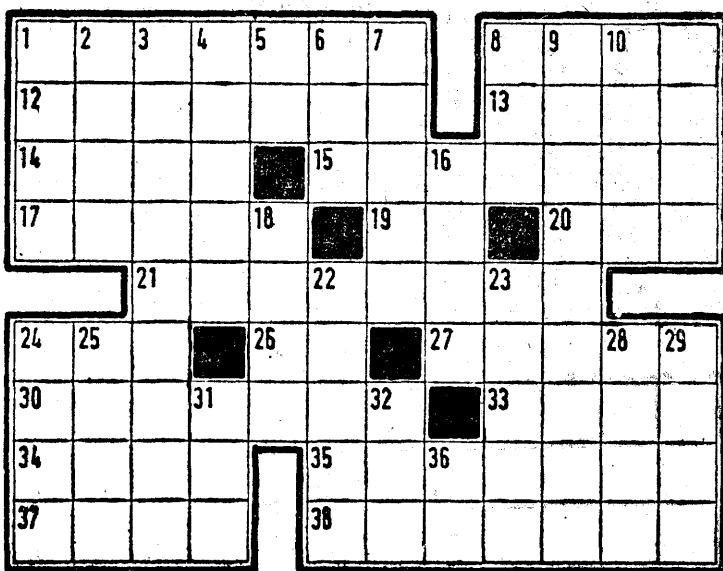
General Alexander, ki so mu kar naprej odzvali vojake zaradi izkrcanja v Franciji, se je moral ustaviti pred zadnjo nemško obrambno črto — gotsko linijo, partizani pa so zahtevali čedalje več orožja. Njihovo število se je povečalo zaradi priliva mladih, ki se niso hoteli odzvati nabornim pozivom republikancev (ti novinci pa v razliko od pregnancev iz leta 1943 niso imeli orožja), razen tega pa so se morali še srditeje bojevati z Nemci in fašisti, ki so zaradi zaustavitve zaveznikov ob gotski liniji dobili proste roke in začeli temeljito obračunavati z »uporniki«. Alexander ni imel veliko orožja, pa še tisto malo ga ni hotel predati partizanski vojski, v kateri je bilo najmanj polovico komunistov. Alexander je vedel, kaj se dogaja v Grčiji: tam so se skupine protinemških upornikov, ki so bile skoraj docela komunistične, pripravljale,

da takoj po koncu oboroženega spopada izvedejo državni udar. Zavezniki so bili prepričani, da tudi italijanski partizani kujejo takšne načrte, in sicer skupaj pravi komunisti ter »kriptokomunisti«, kot so v krogih okrog Alexandra imenovali ljudi iz Stranke akcije.

V vedenju Odbora za nacionalno osvoboditev je bilo malo takšnega, kar bi Alexandru dajalo razumeti, da se moti. Vodje odbora so odločno zavračali misel, da bi sodelovali z vlado v Rimu. V memorandumu, ki je bil namenjen vsem komandantom enot v brigadah »Pravica in svoboda« (»Giustizia e Libertà«), je bilo tudi rečeno, da je treba »ubogati samo ukaze Odbora za nacionalno osvoboditev, ne pa drugih, ki bi prišli od tako imenovane vlade v Rimu«.

(Nadaljevanje prihodnjiki)

Križanka

VODORAVNO: 1. partizanski primek dr. Aleša Beblerja, kot namestnika komandanta Glavnega poveljstva slov. partizanskih čet leta 1942 (Primož), 8. stopnja pismene kazni, 12. eno izmed italijanskih koncentracijskih taborišč med vojno, 13. kratka ustanova za raziskavo vesolja v ZDA, 14. ime filmske igralkice nemškega filma (Nielsen), 15. letovišče in zdravilišče pri Kopru, 17. pripadniki nekdanjega plemena v Avstraliji, 19. kratka gospodarske ustanove v Ljubljani, 20. medmet v japonskem dialektu, 21. mesto na Koroškem, ki je bilo druga žrtev atomske bombe, 24. španski vr pri bikoborbah, 26. predlog, 27. pristanice na zahodni obali južne Italije, 30. skopljeneč, rezanje, 33. mivka, 34. ime komisarja Tomšičeve brigade 1. 1942 Silha (part. ime in primerek Boris Nikič), 35. pomembni slovenski alpinist, udeleženec pohoda na Trisul (Ante), 37. zavarovanje z zemljo, 38. partizanski primek Franca Leskoška, kot komandanta Glavnega poveljstva slov. partizanskih čet 1. 1942 (Peter).

NAVPIČNO: 1. obtesan hloh, 2. izrazek pri kladu, 3. partizansko ime narodnega heroja, komandanta III. VDV brigade Antona Vratnarja, 4. papeška krona, 5. 15. in 3. črka abecede, 6. mala kravica, 7. prvo izmed dveh imen pristanica na vzhodni obali Anglije (zavil The Wash), 8. desni pritok Save iz Bosne, 9. zdravnik za srčne bolezni, 10. sršenar, 11. zgodnje, 16. sladkovodna riba, 18. moško ime, 22. primerek drugega predsednika ZDA (John 1797—1801), 23. mesteca na vzhodu Indije ob burmanski meji, 24. odprtina v zidu, 25. nestrokovnjak, 28. časovna razdobja, 29. Ober, 31. težko orožje, ki ga so uspešno uporabljali tudi partizani, 32. zmikavi, 36. dva soglasnika.

REŠITEV PREJŠNJE KRIŽANKE
VODORAVNO: 1. črna roka, 8. Cori, 12. Ljeto, 13. drač, 15. Ante, 16. toast, 17. part, 18. Donat, 19. JV, 21. ete, 22. nagib, 23. bel, 24. ka, 25. konus, 26. Bora, 27. Ciril, 28. Frank, 29. plural, 31. Bremen, 32. Peko, 33. Albanija.

ora
najboljša ta hip!

cem in demokristjanom se je zdelo, da se stvari »vračajo v normalno stanje«, se pravi v položaj pred letom 1921, kar jim je ustrezalo.

V jeseni so zavezniki nehal napredovati, ker so naleteli na nepričakovano srdit nemški odpor. Bolj ko so se zavezniki bližali severu, bolj so bili zavzeti nad obsegom oboroženega antifašističnega odpora. Tedaj je štel 250.000 mož, ki so se ne glede na politični credo srdito bojevali. Izgube so bile tudi v

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zaved »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in tiskilni CZP Ljudska pravica, Ljubljana, Kopitarjeva 2 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1600 dinarjev oziroma 16 novih dinarjev — Posamezna številka stane 40 din oz. 40 N-par — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beeth vno-va 10, prihl., p. predl. 598-XI. ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonске številke: Glavni in odgovorni urednik 21-801, tajništvo in novinarji 22-312, uprava 22-507 — Rokopisov ne vračamo.

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.

Tam, kjer se široki gozdni hrbet Jelovice spusti v navpično prepadno steno proti Savi Bohinjski, je v pradavnih časih drsel ogromen ledenik, ki je izbrusil močnega Babji zob. Čas in naravne sile so visok skalnat stebel izoblikovale v veličasten obelisk, viden daleč naokoli po blejskem kotu. Globoko v njegovem gozdnem dnu skrivnostno žubori bistra Sava Bohinjska in kot lepa zapeljivka s svojimi nemirnimi valovi vabi ribiče na lov postvri. V Bohinjski Beli spaja bregova Save lesen mostiček. Od tod vodi strma, pred nekaj leti dograjena pot, navzgor proti Jelovici. V drznih cestnih vijugah obide položne senožeti in nas med gostim leskovjem pripelje v prijetno gorsko vasico Kupljenik.

Mogočne kmečke hiše, obdane z bujnimi sadovnjaki, skrbno obdelanimi njivami in valovitimi košenicami zde mirno pod obronki jelovških gozdov. Trinajst starih domačij s skednji, kaščami in samotnimi kozolci, neenakomerno posejanimi daleč naokrog, s staro cerkvico na sredi vasi, s pridnimi in poštenimi ljudmi, leži tod že več kot sto let. Človeku se nehoti vsili misel, kako neki je ta odročna vasica pod Jelovico ostala tako nedotaknjena, čeprav je bilo prav tod med zadnjo vojno nešteto krvavih bojov.

Vročega julijskega popoldneva sem se odpravil v to, eno od najbolj znanih partizanskih vasi na tem območju, da bi kaj več zvedel o dogajanjih med osvobodilno vojno. Namenil sem se k Primaševu Ivanki, danes devetintridesetletni gospodinj, ki je vse od začetka vstaje sodelovala s partizani in aktivisti.

Primaševa hiša na skrajnem vzhodnem robu vasi je s svojimi toplo rumenimi zidovi vidna že od daleč. Zamrežena okenska in leseni mostovž krasijo viseči nageljni. Na trati pred hišo se boboti visoka češnja, kot bi s svojimi ogromnimi vejami pokrovniteljsko držala roke nad leseno streho. Za hišo je velik skedenj. V njem bi lahko prespali najmanj dve partizanski brigadi, sem pomislil, in Ivanka mi je kasneje povedala, da je tako tudi bilo.

Povabila me je v prostorno »hišo« — veliko sobo, kakršno imajo vsi stari kmečki domovi. Široka lončena peč, velika javorova miza, pod okenci dolge klopi in po zidovih vse polno fotografij nekoč številne Primaševove družine... Z zanimanjem sem si jih ogledal. Razen Janeza in Jože, njenih bratov, nisem nikogar poznal. Oče Miha je umrl pred šestimi leti, mati pa kmalu za njim. Sin Tone je umrl za posledicami vojne. Še med vojno jih je bilo v tej hiši osem. Zdaj je na domačiji ostala Ivanka sama, brata in sestre so se preselili v dolino. Veliko dela ima, saj je bila Primaševa kmetija nekdaj ena od največjih na Kupljeniku. S pomočjo bratov in sester, ki ji ob večjih opravilih priskočijo na pomoč, zmore več, kot bi lahko človek pričakoval od nje.

Med vojno je bila ta hiša vedno polna partizanov. Že junija 1941. leta sta oče Miha in takrat devetnajstletni sin Janez na Tallezu srečala Jaka Bernarda in prek njega postavila zvezo s partizani. Odsihmal skoraj ni bilo dneva, da se ne bi kdo od borcev oglašil pri Primaševih. Prihajali so obveščevalci, kurirji, štabi, čete, bataljoni...

Ivanka se posebno rada spominja tistih mrzlih januarskih dni 1942. leta, ko so pri njih in pri sosedih Lenčku in Oblaku bivali borci Cankarjevega bataljona. Prišli so takoj po sloviti dražgoški bitki. Premraženi, lačni in utrujeni od naporene poti čez zasneženo

Na Kupljeniku

Jelovico so našli tu toplo in gostoljubno zatočišče. Med bori so bili tudi komandant Jože Gregorčič in brata Jože in Tonček Dežman. Jože je bil ranjen in le skrbni negi hčerke Milke gre zahvala, da je ozdravel.

V Bohinjski Beli je bila med vojno močna vojaška posadka, na Bledu pa poleg številne posadke tudi sedež policije in obveščevalne službe. Tako so Nemci skoraj vsak dan stikali po vasi in okrog nje, a partizanov na Kupljeniku le niso mogli presenetiti z napadom ali zasado. Za varnost borcev so poskrbeli sami vaščani, predvsem pionirji Primašev Jože, Razingerjev Lojzek in Ivan Frelih, ki so neprestano bedeli na opazovalnicah zunaj vasi. Če so opazili obhodno stražo ali skupino Nemcev, so o tem takoj obvestili partizane, da so se le-ti lahko pravočasno umaknili. Dogajalo se je celo, da so bili Nemci na koncu vasi, a partizanov v hišah niso opazili.

Pri Primaševih ni bilo le varno zatočišče borcev, temveč tudi partizanska pekarna. Mati in hčere so zadnji dve leti vojne redno peklo kruh za bolnišnico Stoli II, ki je bila nad Kupljenikom v Jelovici. Moko za peko kruha in druga živila za bolnišnico je očel kar s konjem prevažal z Bleda in Bohinjske Bele. Ivanka pa je bila redna kurirka med Kupljenikom in Bledom. Poleg pisma je prenašala tudi zdravila in propagandni material. Pri tem nevarnem poslu je Nemci niso nikoli zasačili, čeprav ji je večkrat trda predla.

Nemci so dobro vedeli, da partizani obiskujejo Kupljenik, in čeprav niso nikoli nikogar našli, s preiskavami le niso prenehali. Ob vsakem prihodu v Primaševovo hišo so najprej pogledali na steno, kjer je visela tako imenovana »hausliste«, s točnim seznamom imen vseh družinskih članov, ki jo je morala imeti vsaka hiša. Ker sta bila Janez in Tone v partizanih, je iznajdljiva Ivanka zadovoljila radovedne okupatorje s pretkano trditvijo, da sta brata v nemški vojski, kamor so ju bili na začetku okupacije nasilno mobilizirali.

Poleg težkih trenutkov, ki so jih preživeli, je bilo tudi dosti veselih, včasih celo smešnih. Ivanka se jih še dobro spominja... Nemci so na posamezne kmetije oddali v rejo svoje plemenske bike, ki naj bi — bržkone v skladu z načeli svoje rasne teorije — oplodili gorenjske krave z boljšim semenom. Pri Primaševih so tudi imeli enega. Ta je bil sporazumno z intendantom že vnaprej oddan za brigadne kotle. Ko se je intendantu Prešernove brigade zdel bik že gođen za zakol, je poslal ponj borca-krojača. S skrajnim naporom je krojač, nevedč tega posla, privlekel žival že precej daleč v gozd nad vasio, ko se je v bližini zaslislalo streljanje. Bik se je splašil in z vrvoj vred odbegljaval nazaj v Primašev hlev, kjer so Nemci prav tedaj delali preiskavo. Vse je bilo torej v najlepšem redu in Nemci so zadovoljni odšli. Takoj po njihovem odhodu je krojač pripeljal celo desetino svojih tovarišev in ob burnem smehu jim je le uspelo odgnati pobegelega nepridiprava. Se istega dne so kulturniki in brigadnem časopisu na dolgo in široko ter seveda malce zlobno opisali dogodek o krojaču in nemškem biku.

Kupljenik je bil ena od redkih vasi, kjer so vaščani vse do osvoboditve dajali partizanom tako rekoč vse do zadnjega zrna žita v kašah. In kar je posebno zanimivo — vas je, čeprav do kraja izčrpana, ostala povsem nedotaknjena. Nemci niso tako kot drugod izvajali nasilja nad vaščani niti povzročili razdejanih.

Da je bilo tem dobrim ljudem priznaneso, se imajo zahvaliti predvsem sebi — v svojih vrstah niso imeli izdajalca, in pa partizanom, ki niso nikoli tvegali spopadov v bližini vasi. Raje so se umaknili in se z dobro organizirano obveščevalno službo posluževali ugodnosti, ki so jim jih nudili vaščani. Prek Kupljenika je namreč vodila edina in za partizane nadvse važna kurirska zveza s Pukljuko čez Savo na Jelovico in naprej proti Primorski.

Danes obiščejo Kupljenik le redki od tistih borcev, ki so nekoč uživali gostoljubje te vasi. »Morda se jim zdi preveč od rok...« so mi potožili domačini.

Jošt Rolec